

IMMA FARRÉ I VILALTA

VERDAGUER I «JOVENTUT»: HISTÒRIA D'UNA
INSTRUMENTALITZACIÓ*

I. INTRODUCCIÓ

Amb aquest article pretenem endinsar-nos en les relacions que Jacint Verdaguer va mantenir amb el grup del setmanari catalanista «Joventut» (1900-1906), l'estudi de les quals ens ha de permetre d'apropar-nos simultàniament a un poeta que ja ha estat elevat al rang de mite, d'una banda, i, de l'altra, als interessos que guiaran la redacció d'aquesta revista modernista, encapçalada pel seu director literari, Lluís Via, a la instrumentalització del poeta durant els darrers anys de la seva vida.

Josep Pla, en l'escrit que dedica a la revista «Joventut»,¹ esmenta Verdaguer com a primer ídol del setmanari, en tant que poeta i escriptor, lloc que serà ocupat, després de la seva mort, per Joan Maragall. El principal element que el fa enlairar a aquesta categoria és, precisament, allò que l'acosta més al prototipus d'heroi modernista: un creador incomprès, marginat, que s'ha sabut rebel·lar, ben valentament, contra les estructures de poder. Aquesta és una visió que comparteix tothom, lectors i no lectors, tal com palesen les paraules de Gaziol, en les seves memòries, en referir-se al dol del poble en l'enterament del poeta:

«[...] la poesia de Verdaguer hi degué entrar en un escàs deu o quinze per cent dins d'aquell fabulós comiat que li tributà tot Catalunya; i, en canvi, l'home combatut pels grans d'aquest món hi entrava, em penso,

* Aprofito el present treball per agrair a la Dra. Glòria Casals els consells i les observacions fetes en una primera lectura d'aquest estudi.

1. Josep PLA, *Història de la revista «Joventut» (1900-1906), Prosperitat i rauxa de Catalunya*, dins *Obra completa*. XXXII (Barcelona, Destino, 1977), ps. 257-369.

en més d'un vuitanta-cinc o un noranta per cent. D'aquella immensa multitud que acompanyava la seva despulla, l'havien llegit molt poc. Tots, però, coneixien d'oïda la seva lluita amb els superiors eclesiàstics i amb el marquès de Comillas, es condolien del llarg calvari que li fou imposat, i s'havien enardit en un moment o altre a favor o en contra de l'home en perill, molts més a favor que en contra. I ara, davant la pèrdua d'aquella figura excepcional, que als uns havia donat una glòria desconeguda a casa nostra i als altres un exemple de rebellia coratjosa, més significativa pel fet de dur l'hàbit que menys afavoreix aqueixa mena d'actituds personals, es fonien i s'agermanaven en una estranya unanimitat, feta de pugnes secretes. A la Rambla, ens hi trobàvem tots, fins els enemistats a mort.»²

Com bé explicita Jordi Castellanos en el seu interessant estudi de la recepció d'aquest escriptor en els sectors modernistes,³ el Verdager que trobem en les pàgines de «Joventut» ha assolit la categoria de mite indiscutible, i cal explicar-lo atenent les característiques de la societat literària del tombant de segle: caldo de cultiu catalanista, proliferació de Jocs Florals, certàmens i vetllades artísticoliteràries i revistes literàries i/o teatrals que «estableixen aquell cercle de solidaritat patrioticoliterària en el qual aquesta idea de poeta primitiu, instintiu [...], carregat amb les essències de la terra, traslladat a la ciutat per portar la bona nova i incomprès per les multituds ciutadanes, és formulada (no cal dir que falsificant-la, amb el seu propi ajut) sobre la figura de Verdager».⁴

Certament, si volem conèixer el Verdager dels darrers anys de la seva vida, una de les publicacions que millor ens el pot apropar és «Joventut», on apareix en qualitat de creador però, també, en qualitat de personatge públic, idealitzat i instrumentalitzat, sobretot en el segon i tercer any de vida, i des de les diferents seccions de la revista.

2. GAZIEL, *Tots els camins duen a Roma. Memòries I* (Barcelona, Edicions 62/«La Caixa», 68), ps. 181-182.

3. JORDI CASTELLANOS, *Verdaguer i el Modernisme. Una recepció controvertida*, dins *Literatura, vides, ciutats* (Barcelona, Edicions 62, 1997), ps. 19-49.

4. *Ibid.*, p. 31.

II. PRIMERES RELACIONS AMB EL GRUP DE «JOVENTUT»

Les relacions de Verdaguer amb el grup de «Joventut», format inicialment per Lluís Via (director literari), Alexandre de Riquer (director artístic), Pompeu Gener, Salvador Vilaregut, Oriol Martí, Joaquim Pena, Emili Tintorer, Trinitat Monegal i Lluís Marsans, es remunten ben bé al principi de gener de 1900, quan aquests intentaven de donar sortida al precedent immediat de la revista, *Setmana Catalanista*,⁵ un suplement al diari «La Opinión de Cataluña» (1899-1901), propietat de Josep Elias de Molins.

Antoni Busquets i Punset⁶ recorda que s'assabentà de l'existència del suplement «Setmana Catalanista» quan estava en companyia de Verdaguer, en la tertúlia del llibreter de vell Castells, ubicada en una escaleta del carrer Portaferriassa. Aquesta era integrada, a banda dels esmentats, per Valeri Serra i Boldú, Antoni Bulbena i Tusell, Manuel Marinello, Pere Màrtir Bordoy i Torrents, Xavier Viura, Alfons Sans i Rossell, Àngel Rius i Vidal, Ramon Surinyach i Senties, Francesc Pujols i Bernad i Duran, entre altres:

«La tertúlia arribà al to culminant en l'escateix d'un tema lingüístic que, amb sa fluïda i moderada verba, sostenia el distingit traductor del «Quixot» i destacat autor d'una notable crestomatia,⁷ quan arribà, somrient i bellugós, en Lluís Almerich, qui, posant-se'm al costat va reclamarme una narració rural de les que constituïen la primera sèrie de l'aplec que s'ha anat engrossint amb tant temps, i que sota-signava amb el pseudònim *Jordi d'Osor*. Era per a «Setmana Catalanista», suplement de «La Opinión», diari de l'Elias de Molins. [...] L'Almerich venia a la parada d'en Castells a recollir-hi la d'en Bori Fontestà, Surinyach Senties, Puig i Ferreter, Xavier Viura i altres, además de la meva.»⁸

5. L'hem estudiat a *Una aposta a favor de la modernització en temps de crisi: Setmana Catalanista (1900)*, dins *1898. Entre la crisi d'identitat i la modernització. Actes del Congrés Internacional celebrat a Barcelona els dies 20-24 d'abril de 1998* (Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2000), ps. 439-452.

6. ANTON BUSQUETS I PUNSET, *Els homes de «Joventut»*, dins *Annals del periodisme català. I* (Barcelona, Associació de Periodistes de Barcelona, 1933), ps. 23-33.

7. Es refereix a Antoni Bulbena i Tusell.

8. ANTON BUSQUETS I PUNSET, *op. cit.*, ps. 25-26.

En la presentació del primer número de «Setmana Catalanista», corresponent al 4 de gener, proclamen la defensa d'un catalanisme apolític, i, amb l'afany de restituir l'esplendor perdut mitjançant la potenciació i la modernització de la cultura, encunyen el terme *supernacionalisme* i defensen, de forma bèl·ligerant i fonamentant-se en trets racials, la superioritat de Catalunya respecte a la resta d'Espanya, que esdevé l'antimodel.

«Setmana Catalanista», en néixer, manifesta obertament que persegueix un doble objectiu: 1) la divulgació a nivell polític per tal d'aglutinar totes les forces catalanistes sota el paraigua de la Unió Catalanista, i 2) la modernització de la cultura catalana mitjançant l'atenció a la producció, la traducció i la crítica literàries i les cròniques teatrals i musicals, sobretot. A més, els redactors declaren: «No som una iglesia, ni una capella, ni un definitori, ni una secta, ni un partit, ni tan sols una Escola», per això, si hom participa de la ideologia que acabem de puntualitzar, en el camp literari estan oberts a tot tipus de tendència estètica: hi poden escriure «tots els que tinguin sentiments é ideas y sápigam expressarlos adequadament».

Aquest article acaba amb l'enumeració dels col·laboradors amb què compta el suplement,⁹ entre els quals s'inclou el de Jacint Verdaguer, tot i que no hi publicarà cap text fins que «Setmana Catalanista» es transformi, un mes i mig més tard, en «Joventut». La seva inclusió, doncs, era un bon reclam no solament per als lectors, sinó també per als futurs col·laboradors. Tanmateix, aquesta instrumentalització no passà per alt a Miquel Utrillo, el qual, des de «Pèl & Ploma», saludava així la nova publicació:

«S'ha presentat un nou periodíc català [...] en el que, *segons diu ell*, hi escriuran, entre altres, Mossèn Cinto i en Peyo, en Paco Albó i en

9. Francesc Albó i Martí, Lluís Almeric, Josep Bernat i Duran, Jaume Boloix i Canela, Jaume Brossa, Antoni Bulbena i Tusell, Ramon N. Comas, Alexandre Cortada, Carles Costa, Agustí Crehueras, Cristòfol de Domènech, Manuel Folch i Torres, Enric de Fuentes, Pompeu Gener, Adrià Gual, Josep Maria Jordà, Manuel Marinello, Lluís Marsans, Oriol Martí i Ballès, Josep Mas i Casanovas, Trinitat Monegal, Eduard Pelegrí, Joaquim Pena i Costa, Antoni Ribera, Santiago Rusiñol, Valeri Serra i Boldú, Antoni Solé, Ignasi Soler i Escofet, Ramon Surinyach i Baell, Emili Tintorer, Francesc Tomàs i Estruch, Miquel Utrillo, Jacint Verdaguer i Salvador Vilaregut.

Jaume Brossa, en Rusiñol i en Cortada, en Gual i en Costa, en Vilaregut i un servidor de vostès.

Ben vingut siga i Déu el guardi de caure i de pendre mal i d'encomanar-se la malura d'ara, que per tot arreu hi ha baralles, i entre *Re-naixensa* i *Veu de Catalunya*, *Catalonia* i *Nació Catalana* ha començat un pet de pedrades que ni quan anavem a estudi.»¹⁰

D'entrada, no ens ha d'estranyar la cursiva, ja que, de tots els enumerats, excepte Pompeu Gener i Salvador Vilaregut, integrants de la redacció de «Setmana Catalanista», cap col·laborà en aquest suplement. A més, no és endebades la precaució que recomana al setmanari, atès l'abisme que hàbilment evidencia Utrillo quan aparella, de la manera que ho fa, Jacint Verdaguer amb Pompeu Gener, per exemple. L'aiguabarreig de tendències, doncs, és ben evident,¹¹ però allò que els cohesionava, i que veritablement importa als seus redactors és l'assumpció de l'ideari catalanista. Un ideari que, en el cas de Verdaguer, s'explicita en el retrat que José León Pagano publicà l'any 1902 en el seu recull *Attraverso la Spagna letteraria (I Catalani)*:

«—Io non sono separatista, —disse il poeta— ma sono tuttavia buon catalano. Che le condizioni attuali della nostra *provincia*, com'è d'uopo chiamarla, esigano un pronto rimedio, lo dimostra il malcontento della popolazione. Ma non sono separatista, perchè, oltre che le mie convinzioni e il mio stato non mi permettono di fare della politica, a me par di vedere in questa tendenza la causa di mali maggiori. Concepisco la Catalogna elevata alla dignità de' suoi diritti, ma non la concepisco come stato indipendente. Vi si opporrebbero le sue stesse parti integrali. Così Valenza andrebbe da una parte, Maiorca dall'altra; le

10. «Pèl & Ploma», núm. 32 (6-I-1900).

11. Josep Pla comenta la recepció de la revista en la seva presentació: «Les adhesions més aviat vingueren del camp artístic, literari i musical. Es pot dir que foren unànimes. Aquest fet explica per què homes com el senyor Ruyra, el senyor Busquets i Punset i molts altres estigueren molt lligats a «Joventut» i en foren col·laboradors molt destacats. Els elogis que la revista projectà sobre mossèn Verdaguer foren constants, però més aviat foren dedicats al poeta i al prosista que al capellà, tot i haver-s'hi produït la incompatibilitat amb els Comillas i algunes importants personalitats eclesiàstiques. Ara: les persones que, davant un paper imprès, hi van anar a buscar una correspondència amb les seves idees religioses o polítiques, la seva posició, davant de la revista, fou més aviat reservada», *op. cit.*, ps. 272-273.

Isole Baleari... che so io?... No ostante, però, credo che il movimento Catalanista riuscirà senza dubbio ad effettuare non pochi de' suoi proponimenti; poichè, si vede bene, esso non è la pura e semplice aspirazione di un partito, ma bensì un vero e proprio movimento nazionale.»¹²

Aquells bons desigs d'Utrillo no es varen complir, ja que l'associació entre Lluís Via i Elias de Molins durà poc. Segons el testimoni de Busquets i Punset, Elias de Molins censurà un article destinat al cinquè número perquè li semblava massa catalanista, i així desaparegué de cop aquest suplement.¹³ Els membres de la redacció varen, llavors, prendre nova embranzida i decidiren de fundar un nou setmanari, independent, del qual ells serien propietaris redactors. Alexandre de Riquer i Pompeu Gener se sumaren a la colla des de l'inici i unànimement triaren Lluís Via com a director literari. El dia 15 de febrer sortí al carrer el primer número de «Joventut», el qual gaudí d'una tan bona acollida que calgué fer-ne dues edicions.

La redacció i l'administració se situaren en un entresol del número 6 de la plaça del Teatre, el qual esdevingué ben aviat un punt d'irradiació cultural i política. Diferents escriptors i polítics de diverses tendències hi passaven i hi feien tertúlia.¹⁴ I és precisament en aquest pis on Pompeu Gener testimonia el seu retrobament amb Verdaguer, al qual el grup de «Joventut», entre altres, protegí:

«Cuando a fines del siglo pasado, perdidas las colonias, volví a Barcelona, encontré otra vez al gran vate en la redacción del periódico

12. Citem l'edició de Ricard TORRENTS, «Giacinto Verdaguer» de José León Paganó, dins *Anuari Verdaguer 1988* (Vic, Eumo Editorial/Ajuntament de Barcelona), 1989, p. 241.

13. Per bé que la primera afirmació és certa, no ho és que «Setmana Catalanista» deixés de publicar-se, ja que continuà fins al núm. 14 (4-IV-1900). A propòsit del canvi de redacció, s'insereix una nota titulada «A nostres llegidors», en el núm. 6, en la qual es justificava el canvi i es manifestava la continuïtat del suplement: «Verdadera tribuna lliure aquest suplement, hem publicat escrits defensant solucions radicals polítiques, y altres articles de quals ideas no participem en absolut./ No ens arrepentim poch ni molt de la nostra conducta. *La Setmana Catalanista* no es una publicació de secta, y segueix sent una tribuna lliure pera defensa de la bona causa./ Algún canvi hi ha hagut en la redacció y colaboració nutritntse la *Setmana* ab nous y valiosos elements», «Setmana Catalanista», núm. 6 (8-II-1900), p. 1.

14. Anton BUSQUETS I PUNSET, *op. cit.*, p. 26.

“Joventut”, que fundamos con los amigos Oriol Martí, Tintorer, Via y tantos otros para encauzar en sentido liberal esa alma catalana que parecía despertar de un letargo de cerca de cuatro siglos. Jacinto Verdaguer iba acompañado de un estudiante que era su secretario, Busquets i Punset. Nos refirió su martirologio, que no podía faltarle a un genio, más a más habiendo abrazado la carrera eclesiástica, y no habiendo querido ser carlista; nos contó las miserias que le había hecho su superior jerárquico, el obispo de Vic, y de cómo se le había querido encerrar en una casa de locos, habiéndose prestado siete infames médicos para certificar su enajenación mental a fin de que fuera encerrado, para cuyo acto ni palabra se encuentra en el diccionario. Hasta se intentó llevarlo preso, de paso, por medio de la guardia civil... Mas por fortuna en Barcelona estaba seguro, y le rodeamos una serie de amigos y admiradores que no lo hubiéramos consentido. En Barcelona el obispo de Vic y su fuero eclesiástico nada podían. Así, se contentaron sus enemigos con venderle sus muebles, ¡sus libros! Y difamar su conducta.

Con los amigos de la redacción de “Joventut” se le organizaron varias giras al campo y a la montaña,¹⁵ y se hizo todo lo posible para hacerle agradable su refugio de Barcelona. Todos se desvivían por él.»¹⁶

Amb totes les reserves que ens mereixen les paraules d'aquest reconegut megalòman, dos són els aspectes que volem subratllar, i que desenvoluparem més endavant: 1) se'ns indica la companyia d'Antoni Busquets i Punset, del braç del qual Verdaguer es vincularà a la revista, i 2) hi és present la imatge de Verdaguer com a refugiat i Gener es fa ressò de la polèmica amb la jerarquia, per bé que, en aquelles dates, ja havia estat liquidada.

III. COL·LABORACIONS AL SETMANARI

«Joventut», en la seva presentació, el 15 de febrer de 1900, sí que incorporarà de manera efectiva Jacint Verdaguer a la seva nòmina de col·laboradors —qui sap si de resultes de l'escepticisme demostrat per

15. Només fou una: l'excursió al Montseny i les Guàrdies a mitjan agost de 1901, amb motiu de l'edició del volum *Ayres del Montseny*, a la qual ens referirem més endavant.

16. Pompeyo GENER, *Mis antepasados y yo. Apuntes para unas memorias*, a cura de Josep M. Domingo, en curs d'edició. Vull agrair al Dr. Domingo que m'hagi fet arribar alguns fragments d'aquest volum i els seus interessants comentaris sobre Pompeu Gener.

Miquel Utrillo— amb la publicació del poema *Lo filador d'or*. Es tracta, tanmateix, d'una composició que ja havia estat publicada el 1896 a les pàgines de la revista «L'Atlàntida», dirigida pel poeta,¹⁷ la qual cosa contradiu les normes, pel que fa a l'originalitat dels treballs, que el setmanari «Joventut» exigia als col·laboradors de la revista.

Si fem un repàs als textos que Jacint Verdaguer dona a la llum en les pàgines de «Joventut», veurem que aquesta col·laboració no fou gaire abundant, ja que, en vida, només hi participà set vegades, amb un total de vuit composicions:

1900:

Núm. 1 (15-II): *Lo filador d'or*, poema.

Núm. 9 (12-IV): *La creu i Autògraf*, poemes.

Núm. 17 (7-VI): *Lo camí fangós*, rondalla.

Núm. 42 (29-XI): *Somni d'infant*, poema.

1901:

Núm. 47 (3-I): *Autògraf*, poema.

Num. 83 (12-IX): *Abrassant la Creu del Montseny*, prosa.

1902:

Núm. 115 (24-IV): *Glop de neu*, poema.

D'aquestes, cal diferenciar aquelles peces que ocupen un lloc d'honor en el setmanari d'aquelles altres que hi tenen una presència promocional d'obres que estan a punt d'aparèixer. Així, dins del primer grup, hi trobem *Lo filador d'or*, *La creu i Autògraf* (aparegudes en el suplement il·lustrat de Setmana Santa, la darrera de les quals correspon a un fragment de *El roser de tot l'any*, de 1894)¹⁸ i un altre fragment *Autògraf*¹⁹ (en el núm. Cap de segle, amb un dibuix de Sebastià Junyent). Amb una justificació d'anunci, o senzillament de promoció, hi trobem *Somni d'Infant* i *Abrassant la Creu del Montseny*, relacio-

17. Concretament, en el núm. 14 (1-XII-1896). Es tracta d'una composició dedicada a Joaquim Cabot i Rovira, la qual, posteriorment, serà també inclosa en el volum *Barcelonines* (1914).

18. Es tracta d'un fragment del poema que correspon al 20 de març.

19. Aquesta composició serà inclosa en l'obra editada per «Pèl & Ploma», *Al cel* (1903).

nades amb *Ayres del Montseny* (1901)²⁰ (obra publicada primer en el fulltè de la revista i després en volum dins de la Biblioteca Joventut), i *Glop de neu*, pertanyent a *Flors de Maria* (1902), en plena malaltia del poeta.

Pel que fa a *Lo camí fangós*,²¹ no ha de passar-nos desapercebuda l'aparició d'aquest text encapçalant el número 17 del setmanari, per motius de diversa índole: literària, periodística i temporal. Així, en primer lloc Verdaguer tria el gènere narratiu, en concret el de la rondalla, el qual li permet de vehicular una moralitat adreçada ben bé al centre del grup de «Joventut», com si es tractés d'un dard. Ens referim a l'advertència als joves de seguir els consells dels grans per tal de no errar-se en la vida, de no enfangar-se:

«De fanch n'hi ha de moltes menes y de viarany llotosos n'hi ha més dels que sembla y per tot arréu. Si voléu que us ho diga clar y calalá, á la curta ó á la llarga ho son tots los qui s'apartan del camí de la netedat y de la dretura, que es lo camí del sant Evangeli.»²²

No ens ha d'estranyar aquest comentari, i pensem que no és gens gratuïta la nostra interpretació si tenim present que en el número precedent, corresponent al 31 de maig, Pompeu Gener l'enceta amb l'article *La moderna oligarquía del intellecte*, on es reafirma en la seva concepció de la societat *supernacional*, als antípodes del pensament de Verdaguer, en aquests termes:

«Ja no hi ha dogmas. Es una vera República del Intellecte. [...] Els primers sabis, els pochs grans filosops, els artistas superiors formen aquest cenàcul universal quals dictats obeheixen tots els pobles sens imposició de cap especie. L'Home superior [...] pot nedar en la vida seguint una corrent propia, fins contra las corrents establertas per altres, segur de trobar qui l'ajudi á obrirse pas, gent que'l segueixi. Ni la tiranía qu'alguns han volgut restablir apoyantse en las massas, pot res con-

20. *Somni d'infant* pertany al volum mentre que *Abrassant la Creu del Montseny* no; tanmateix, aquest entra de ple dins la campanya promocional d'*Ayres del Montseny*, de la qual parlem en el següent apartat de l'estudi.

21. Aquesta narració serà recopilada en el volum pòstum *Rondalles* (1905).

22. Jacinto VERDAGUER, *Lo camí fangós*, «Joventut», núm. 17 (7-VI-1900), ps. 257-258.

tra aquest exercit sagrat d'esperits selectes, que cada un combat sol en una direcció, y tots fan harmonía. Tots se comprenen: cada un es son Rey. Son lliures. Cada un prefereix morir á sotmetre's.»²³

En segon lloc, curiosament apareix el text de Verdaguer a primera plana, en el lloc habitualment destinat als articles de reflexió política i social. A més, es tracta d'un número d'allò més descafeïnat respecte a l'habitual estructura del setmanari, a causa de la total absència d'articles catalanistes, filosòfics o de reflexió social, fins i tot en un apartat tan idoni per a apunts d'aquesta naturalesa com és el de les *Novas*. Es tracta d'un monogràfic artístic, on es combinen la creació literària amb la crítica literària, musical i teatral.²⁴

Finalment, la publicació de *Lo camí fangós* ens marca l'inici d'un salt en la freqüència de les col·laboracions que farà al diari,²⁵ el qual és inversament proporcional al ressò que des de les pàgines de la revista hom farà de les activitats en què participa Jacint Verdaguer en aquests darrers anys, tal com veurem més endavant. Per bé que no disposem d'un testimoni epistolar directe, de ben segur que el poeta devia ser censurat pels seus superiors pel fet de publicar en una plataforma periodística tan poc ortodoxa com «Joventut». I més, si ens fixem en les paraules que Salvador Vilaregut utilitza en la que és la primera reivindicació pública de Verdaguer en el setmanari, en comentar la recepció de la sisena edició francesa de *L'Atlàntida*, traduïda per Justin Pepratx:

«Donchs bé: ¿qué dirían tots aquests senyors tan respectables²⁶ si sapiguessin com se l'ha tractat aquí a Catalunya al *insigne poète*, com

23. Pompeyus GENEER: *La moderna oligarquía del intelecte*, «Joventut», núm. 16 (31-V-1900), p. 242.

24. Aquest inusual caràcter íntegrament artístic, en un número corrent, s'ha de justificar pel fet que des de fa un parell de setmanes el director, Lluís Via, està malalt. «Joventut», núm. 17 (7-VI-1900), p. 271.

25. Deixant de banda la regular publicació del fullletó d'*Ayres del Montseny*, durant el 1901.

26. Esmenta Jules Simon, François Copée, Jules Claretie, Leon Say, Frederic Mistral, Gaston Boissier, A. Mezieres, Victor Duruy, Le Duc de Broglie, Emille Ollivier, Ludovic Halévy, E. Melcior de Vogüé, le Comte d'Haussonville i Maxime du Camp, entre altres. «Joventut», núm. 19 (21-VI-1900), p. 294.

ells l'anomenan? ¿Qué dirían si s'enteressin de que tot un estol d'aus negras, cegadas pel brill de son estre poderós, el voltaren y á cops de béch li tragueren sa corona de llorer, fentne mil trossos, li arrencaren de las mans sa lira sagrada, escarniren ab irónicas rialladas sa fantasía artística, li privaren de dir missa, el llensaren al carrer com si fos un leprós malvat, y, punxanse'l front ab la punta del dit, moveren el cap ab sardónica rialleta, tot mirántsel de reull, com aquells doctors salamanquins que s'han esmentat més amunt, devían mirar al ginovés immortal? ¿Qué dirían si sapiguessin que Mossén Jacinto Verdaguer, en lloch de la corona de verts y frescals llorers, tallats de la mateixa soca dels que cenyiren las testas augustas d'Homer y de Virgili, d'Horaci y del Petrarca, del Dant y de Goethe, porta en son cap una corona d'arsos? Ja'ns sembla que els sentim. A ben segur dirían que'l poble qu'estronca'ls cants de sos poetes y'ls tortura, es com un any sense primavera, com un nin sense riallas, com una verge sense cor, com un bosch sense canturias d'aucells, com una nit sens estrelles, com un terror sens aygua y com una mare sense plors. Y com que sense primavera, riallas, cor, canturias d'aucells, parpelleig d'estrelles, aygua y plors de mare, no hi ha vida possible, el poble que consent ab el glas de sa indiferencia la comissió de semblants atentats es un suïcida.

Aixís, donchs, els qu'estimem á Catalunya y als homes que la honoran, hem de lluytar, a mort si es menester, pera lograr que no's parli (ab tanta rahó) tan malament de la nostra terra.»²⁷

Del comentari de Vilaregut es desprèn, doncs, no únicament la denúncia de les injustícies sofertes pel poeta, que apareix erigit en geni indiscutible, sinó també la derivació de l'afer en un senyal d'immaduresa cultural del país respecte a Europa (i més en concret França) i les implicacions nacionals d'aquest cas.

Aquest desinhibit atac contra els antics enemics de Verdaguer, en boca d'un dels redactors del setmanari, cal correlacionar-lo al progressiu distanciament del grup per part del director artístic de «Joventut», Alexandre de Riquer, la darrera col·laboració del qual apareix el 14 de juny.²⁸

27. *Ibid.*

28. S'encarrega del comentari d'una exposició de Ramon Casas. D'altra banda, sembla que no intervingué en l'elaboració del suplement artístic que apareix en el mateix número, el 18, el qual era dedicat a Heinrich Vogeler, i consistia en la publicació d'un estudi de Hans Betge, traduït de l'alemany per Joaquim Pena, i en la reproducció d'aiguaforts d'aquell pintor.

Per bé que hom alludeixi a les múltiples ocupacions particulars com a causa del seu cessament,²⁹ tal com ha demostrat Jordi Castellanos,³⁰ al darrera hi ha la mà del bisbe de Vic, Torres i Bages. Un bisbe que, després del que s'ha publicat durant aquest mes de juny, no és estrany que, en una carta datada el 30 de juny, li recomani d'apartar-se'n:

«[...] he vist que en la revista «La Joventut» vostè hi prenia part colorant en ella com escriptor, y dita revista m'ha semblat divorciada de la norma catòlica que deu sempre governar l'esperit de tots los fills de la Iglésia. Vostè té un nom dintre de l'art cristià y convé que'l conserve; vostè és pare de numerosos fills y convé que donga exemple en totes les manifestacions de la vida d'una gran puresa de principis y de fugir d'aliances impures. En la regió de les idees, com en la regió dels sentiments i dels devers, Jesucrist ha d'ésser com una sola peça sortida d'aquell motllo diví de les ànimes. Les divagacions panteístiques no poden aliar-se ab la soliditat de la veritat cristiana, y la nostra Bellesa no és una joguina de la imaginació sinó que és més robusta y sincera.

Jo, donchs, li demano que s'aparte oportunament d'aliances que no li convenen y que són desagradables a Déu. V. comprèn que aquest llenguatge d'un bisbe amich naix de la fe y de l'amor; de la fe cristiana y de l'amor íntim a en Riquer, l'artista, l'amic de l'ànima ab qui ha viscut una comunicació espiritual.»

Si això ocorre en el cas d'Alexandre de Riquer, és balder d'insistir en com havien de ser rebudes les col·laboracions de Jacint Verdaguer a «Joventut». A partir d'aquesta data, quan es relacionarà amb el setmanari, haurem de prestar atenció a una de les persones més importants en els darrers anys de la seva vida: Antoni Busquets i Punset.³¹

29. «Joventut», núm. 40 (15-XI-1900), p. 625.

30. Jordi CASTELLANOS, *Raimon Casellas i el Modernisme*, vol. I (Barcelona, Curial Edicions Catalanes / Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1983), ps. 311-312.

31. Valeri Serra i Boldú ens en parla en l'article necrològic que li dedicà, *In memoriam. Un incondicional de Verdaguer*, «La Vanguardia» (4-IX-1934): «Quan l'època més trista de la vida de l'autor de l'*Atlàntida*, començà la publicació del setmanari *La Veu del Montseny* [es refereix a *La Creu del Montseny*], un dia va portar-nos a la redacció un jove, esgrogueït i malaltís, i ens el presentà com un conreador agosarat de la literatura. Aviat vàrem adonar-nos de la modèstia i de la vàlua d'aquell seminarista que portava sota el braç dos llibrets acabats de publicar: *Lliroya* i *Ventitjols de Guilleria*, l'un i altre en vers. Tot seguit anà significant-se com a treballador infadigable en tota llei

«[...] la tasca d'En Busquets des de "Joventut" [...] tendia, per damunt de tot, a glorificar a Mossèn Cinto Verdaguer, per tots els mitjans possibles, sempre que se'n presentava avinentesa. La redacció en ple de "Joventut" no posava gaires obstacles a les tendències d'En Busquets i, segura de que, fent-ho, havia de donar gust al gran poeta de Folgueroles, organitzà una nova croada a Matagalls. [...] I, al cap de poc temps, hom anunciava la publicació del llibre *Flors del Montseny*, estampat per "Joventut" en l'edició del qual, val a dir-ho, l'esmentada revista féu un *va-hi tot*, perquè n'encomanà la il·lustració a molts i molt notables dibuixants i d'aquesta manera la nova compilació esdevingué un llibre excel·lent [...].

Tot això, com comprendreu, no tenia altre animador més fort ni més insaciable que En Busquets i Punset, que tot ho intervenia i tot ho maneflejava radiant de satisfacció.»³²

IV. L'EDICIÓ D'AYRES DEL MONTSENY (1901)

Capítol a part mereix l'aportació de Jacint Verdaguer amb *Ayres del Montseny*, ja que és un dels títols que donen el tret de sortida a la nova activitat de «Joventut», la faceta editorial,³³ la qual es clourà l'any 1914 amb un total de quaranta-nou volums publicats.

La Biblioteca Joventut s'explica per la confluència, a principis de segle, del catalanisme polític i del modernisme cultural. Així, els pro-

de feines, tant si es tractava d'escriure una crònica com una poesia. En un aspecte ens desvetllà l'atenció, i fou el refinat verdaguerisme que sentia. Estava assabentat de la situació i les incidències del cas Verdaguer; se sabia, pel cap dels dits, totes les poesies de Mossèn Cinto; els versos que les integren; coneixia les variants que anava fent-hi a través de les successives edicions publicades; és a dir: que calia recórrer, per força, a n'En Busquets per a conèixer, sota qualsevol aspecte, tot el que es referia a Verdaguer».

32. Eduard GIRBAL JAUME, *Mestre Anton Busquets o el gran lletraferit de Catalunya. Biografia confidencial. Annals del periodisme català*, núm. XIX (novembre MCMXXXV), p. 227. Girbal, en aquest comentari, no és prou exacte en la cronologia dels fets, ja que l'excursió a què es refereix fou posterior a la publicació del llibre, i, d'altra banda, s'equivoca en el títol del llibre.

33. Hem estudiat la tasca editorial de *Joventut* en la nostra tesi de llicenciatura titulada *La Biblioteca Joventut (1901-1914)*, presentada a la Universitat de Lleida l'any 1997 sota la direcció de la Dra. Glòria Casals, una síntesi de la qual ha estat publicada amb el títol *La Biblioteca Joventut (1901-1914) i el darrer Modernisme* a «Els Marges», 64 (setembre de 1999), ps. 39-67.

pòsits inicials del grup de «Joventut», en començar aquesta nova tasca, són especificats en la base tercera del prospecte per a l'any 1901, els quals s'orienten en dues direccions de caire general: la publicació d'obres originals i de traduccions.

«La veritable reforma consistirá en la publicació, en forma de folletí (ab paper especial y apropiat pera enquadrarse en elegants tomos), d'obras escullidas entre las millors dels primers autors de nostra terra, y de traduccions fetas expressament pera JOVENTUT de las més modernas produccions extrangeras, triant entre aquestas las que per son valor artístich, sa profunditat filosófica y sa transcendencia social, marcan un estat de cultura y un grau de progrés dignes d'ésser estudiats y gaudits pel nostre poble.»³⁴

La selecció d'obres que es publicaran són indicatives d'aquesta doble confluència a què ens referíem: d'una banda, l'obra de Jacint Verdaguer, el poeta català en majúscules, la defensa del qual ha esdevingut, segons comentava Salvador Vilaregut, en causa nacional; i, de l'altra, *Quan ens despertarem d'entre'ls morts* d'Henrik Ibsen, màxim exponent de la modernitat i de la renovació teatral europees. L'èxit de la publicació estava ben assegurat.

Com ocorria amb l'inici de «Setmana Catalanista», i després amb «Joventut», el còctel de tendències ben antitètiques està servit, cosa que no ha d'estranyar en una publicació que es referma en un criteri tan ampli com el que expliciten novament en el prospecte en parlar del títol del setmanari: «Enteném per JOVENTUT tot alló que reveli una aspiració franca y noble, un sentiment espontani y elevat; tot alló que sía veritat y vida, art y amor».³⁵

A més, quant a la selecció dels col·laboradors, la redacció de «Joventut», un cop han pogut fer balanç del primer any de publicació, manifesta:

«Si sempre hem sabut ahont volíam anar y el camí qu'havía de portárnoshi, avuy també sabém quíns son els que'ns farán companyia, y molt esperém de la cooperació de tants bons amichs, consensuts com

34. *Prospecte pera 1901*, p. 3, repartit amb el núm. 44 (13-XII-1900) de «Joventut».

35. *Op. cit.*, p. 2.

estém de que qui pot dur la cara descuberta y té per armas las de la veritat, no deu témer els atachs dels enemichs hipócritas, ruins, insidiosos i traydors, perque'l cobart porta en si'l cástich, y'ls enemichs de la Vida están condempnats á la mort moral. Llegint l'índex de nostre primer any se pot veure ab quína colaboració contém; y encara será reforsada per altres elements valiosos.»³⁶

La Biblioteca Joventut va lligada des de l'inici a la forma de presentació del fulletó. Cada setmana se sumaven a les setze pàgines de la revista les setze del fulletó: vuit corresponents a l'obra original en llengua catalana i vuit a la de l'obra traduïda, i els preus del número corrent i de la subscripció augmentaven.

Els primers anuncis de la publicació en el fulletó del setmanari dels *Ayres del Montseny* es feren al novembre del 1900 i es començà a repartir en el núm. 48 (10-I-1901). El 16 de maig s'acabaren de lliurar els poemes, el 23, el pròleg, i fins a l'1 d'agost no es donà per acabat el fulletó, amb la darrera il·lustració i les cobertes.

Ayres del Montseny fou publicat per la Biblioteca Joventut en volum, i amb cobertes il·lustrades per Apelles Mestres, a principis d'agost. Consta d'un pròleg, una dedicatòria a la Verge, trenta-quatre poemes, un apèndix amb tres composicions en prosa, la censura eclesiàstica al final del volum i tretze il·lustracions: dues fotografies, i làmines de Joan Brull, Lluís Graner, Simó Gómez, Francesc Sardà, Josep Triadó, Jaume Vilallonga, Antoni Solé, Modest Urgell, Sebastià Junyent i Joaquim Primo. La inclusió de tantes il·lustracions no es repetirà cap més vegada, ja que eleva el preu del volum. En aquests cas, tanmateix, la inauguració de la col·lecció i l'escriptor bé pagaven la pena.

Pel que fa a la gènesi del llibre, Jacint Verdaguer, en el pròleg, i Anton Busquets i Punset, a les pàgines de «Joventut»,³⁷ ens n'informen de primera mà. Pel que es veu, la idea d'aplegar aquestes composicions en volum neix arran de l'excursió del 2 i 3 de setembre de 1900 a la Creu de Matagalls amb els components de la redacció de «La

36. *Ibid.*

37. Anton BUSQUETS I PUNSET, *Ayres del Montseny*, «Joventut», núm. 52 (7-II-1901), ps. 111-112.

Creu del Montseny».³⁸ Aquesta excursió fou proposada per Mossèn Cinto, però Busquets i Punset fou el responsable d'organitzar-la,³⁹ puix era un experimentat excursionista que coneixia a la perfecció el terreny i els llocs on podien menjar i dormir bé.

Malgrat que l'elaboració d'aquest llibre arrenqui d'aquesta excursió, el cert és que es tracta d'un llibre miscellani, amb poemes que abasten des del 1870, *A la divina pastora*, fins al 1900. Així, corresponen a diferents èpoques de la seva trajectòria literària i vital, i si són recopilats en forma de volum es deu a una determinada motivació, com veurem més endavant. D'altra banda, més de la meitat dels poemes ja havien estat publicats, sobretot, en les revistes que el mateix Verdaguer dirigia: «L'Atlàntida» (tres poemes), «La Creu del Montseny» (dotze composicions) i «Lo Pensament Català» (tres poemes). D'aquests, dos poemes van ser modificats: *La Creu de Catalunya* suprimeix l'endreuca al Sr. Bisbe de Vic i *Lo dolmen de Sant Jordi* suprimeix les dues darreres estrofes, en les quals es queixa de la deshonra i les injúries de què ha estat objecte.

Joaquim Molas⁴⁰ qualifica aquesta obra i *Flors del Calvari* com a les més representatives dels darrers anys de Jacint Verdaguer, perquè ambdues són conseqüència del replegament interior, del despenjament politicoreligiós i de la renovació estètica, ni que sigui modesta, i diferencia els *Ayres del Montseny*, respecte a la segona, pel seu caire ideològic i memorialístic. D'altra banda, destria en tres grans blocs els poemes (els residus de les campanyes politicoreligioses dels anys 70 i 80, els que són conseqüència de la situació produïda al llarg del 90 i els llegendaris) i afirma, atesa la data de composició, que constitueix una mena de testament:

38. Sobre aquesta publicació, vegeu l'article de Ramon PINYOL I TORRENTS, *Les revistes literàries dirigides per Verdaguer. Una aproximació*, dins *Anuari Verdaguer 1991* (Vic, Eumo Editorial / Ajuntament de Barcelona, 1991), ps. 107-146.

39. Segons el testimoni de Valeri Serra i Boldú, a més d'ell i dels esmentats, hi assistiren Emili Martínez, mossèn Tomàs Coll, Feliu Jover i Vergés, Joan Muntaner i Oller, mossèn Marià de Macià i Llanera, mossèn Ramon Godayol, mossèn Ignasi Rovira i Coll, Jaume Ripoll i Victori Codina. *Biografia de mossèn Jacint Verdaguer* (Barcelona, Edicions de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, 1924), p. 186. En aquest llibre, Serra i Boldú ens relata fil per randa l'excursió.

40. Joaquim MOLAS: *Jacint Verdaguer: un poeta en crisi. Notes per a una primera lectura dels Aires del Montseny*, dins *Anuari Verdaguer 1995-1996* (Vic, Eumo Editorial, 1999), p. 11-26.

«Així, conté, per una banda, poemes que van de l'optimisme civil i religiós, com “La veu del Montseny” i “L'estel de l'alba”, al desencany profund, com “Dalt l'ermita”, i d'aquest, a la marginació activa, com “La Creu de Catalunya”. O resignada, com “L'hostal millor”. I, per l'altra, conté, costat per costat, algunes de les formes més habituals, com l'oda, i alguns dels seus intents de renovació estètica, potser més modestos que no els de *Flors del Calvari*, però igualment remarcables, que van del vers blanc o el sonet fins al poema sec, despullat, tipus “Per què Déu ens bastoneja?”, molt pròxims als florals més significatius.»⁴¹

El mateix poeta, en el pròleg del llibre, s'afanya a deixar clar que la seva mirada va dirigida sobretot als aspectes religiosos i agraeix al grup de «Joventut» l'acurada edició de l'obra:

«Hi há alguna nota patriótica, però hi abundan més les religiosas. ¿Qué hi vóu fer? Quaranta anys ha que canto (¡Deu me perdó lo malament que ho faig!) les coses del cel. Al principi m'ho aconsellava'l sagrat Evangeli, mes a la fí m'ho han dit y fet entendre los hómens y tot ab lliçons inoblidables, que les coses d'allí dalt valen é inspiran més poesia y més amor que les coses d'aquí baix.[...]»

Ara mil mercés al jovenívol estol que ha feta la edició d'aquesta obra: mil mercés als inspirats artistes que la han ilustrada. Si no viu per falta de mérits propis, viurá, n'estich segur, per les inspiracions y la bona companyia que porta.»

L'edició d'aquest volum va comportar una intensa campanya de promoció, no únicament de l'obra, sinó també de la figura de l'autor. El seu principal responsable fou Antoni Busquets i Punset, el qual fins aquell moment era col·laborador de la revista, però que arran del primer article propagandístic passà a formar part de la redacció de «Joventut». En quatre ocasions es concretà aquest afany:

1) Antoni Busquets i Punset, en el núm. 57 de «Joventut» (7-II-1901), ens informa primer que ningú de la gènesi del llibre i es preocupa de fer ben palesa la part de la *paternitat* de l'obra que li correspon, ja que, segons ell, no va parar fins a dur-lo d'excursió al Montseny, va procurar embolcallar el poeta de la poesia del paisatge i

41. *Op. cit.*, p. 26.

l'animà a fer el llibre. Es queixa de la manca de pròleg i li'n demana un per a «sobretot aquest darrer qu'es el meu... qu'es el que'm perteneix, y que'm glorio en haver-hi cooperat empenyent-vos á pagar un deute á n'aquella montanya gegantina, la primera que vegereu bon punt els ulls se os badaren á la llum de la vida».⁴² A més, defensa a ultrança els catalanistes de «Joventut» dels atacs que li ha dirigit el sector marginador i insta Verdaguer a acostar-s'hi sense por:

«La JOVENTUT ardidà; aquest vol de fervents propagadors del Art y las ciencias, han emprés la tasca de donar á llum las vostras *tardanerías*, perque ab ellas han d'assahonar més els seus fruyts primerenchs y oviradors; perque os estiman ab un afecte gran, molt gran, y no aquesta xusma que os enrotlla escarnint la vostra pobresa, fent dringar á vosstras orellas llurs bossas plenas d'or, com llurs cors buyts de poesía no poden copsar la rosada de bellasas que á doll fet escampáu pel món de l'art.

Prou sé que algú os ha fet retrets perque exposéu vostras obras en aquestos mostradors de la bellesa y del art, ahont els cors purs hi venen á adollarse del aliment del esperit; mes vos els coneixéu á fons á n'els capdaventers d'aquesta obra, y'ls miréu ab els ulls de la germanor y de la caritat com no se'ls hi volen mirar aqueixa pléyade de faritzeus que ab l'etern hipocrisme [*sic*] malejan las creencias vostras.»

Busquets situa Verdaguer en la tesitura de redemptor del món, i identifica el drama del poeta amb la figura i la passió de Jesucrist. Així, la seva col·laboració a «Joventut» pren una dimensió evangelitzadora:

«Vós teniu l'ànima més y més gran, y per'xó, obrant com el Redemptor del món, del que'n sou deixeble digne y meritíssim, os atrayéu als que van per viaranyos sospitosos, y ab la dolsor de las vostras paraulas y ab la bellesa de vostras obras els feu entrar més d'una volta en rahó, cosa que no lograrán may els falsos ministros del Evangeli que á la desbandada unglejan y campan pel jardí de la Esglesia de Cristo, la veritable, la gran y la santa.»

42. Anton BUSQUETS I PUNSET, *op. cit.*, ps. 111-112. Cal, d'altra banda, tenir present que Busquets i Punset està comentant l'obra mentre està sortint setmanalment el fullotó, un mes ben just després d'iniciar-se'n el repartiment.

Finalment, anuncia, tal com va ésser, que la redacció de «Joventut» el durà de nou al Montseny i a les Guillerries, per tal de restituir-li l'alegria que els antics companys li van arrabassar.

Amb un discurs d'aquesta mena, no ens ha d'estranyar gens que al número següent, per bé que de manera succinta, es doni la notícia de la incorporació de Busquets a la redacció de «Joventut».⁴³

2) Quan surt a la venda el volum, a partir de l'1 d'agost, s'hi inclou una *Censura eclesiàstica*, en la qual la jerarquia dóna l'aprovació al llibre, en resalta les virtuts cristianes i patriòtiques i elogia l'autor en els següents termes:

«Lo llibre AYRES DEL MONTSENY no es una de tantes obres imperfectes, sinó en tot digne del autor, qual fama de piados, de paraula fácil y elegant, d'inspiració preclara y de sentiments delicats es ja universal, ilustrantlo ab acertats y profitosos apéndix i comentaris.

Són uns y altres tan adequats y propis per fer comprendre lo contingut en aquest nou llibre, pera excitar sentiments de fe, de arrepentiment, d'amor y de patriotisme; de llenguatge tan pur y acomodat, que no dupto que qui'l llesca no dexará d'aymar al Deu de la Creu, y la terra que'l vegé náixer, si'l lector es catalá.»

3) «Joventut» dedica més de la meitat del núm. 83 (12-IX-1901) a comentar l'excursió⁴⁴ al Montseny que li havien promès a Mossèn

43. «Joventut», núm. 54 (21-II-1901), p. 151.

44. Cal tenir present que l'excursionisme tenia una significació catalanista i que els reportatges d'excursions eren força habituals en les revistes d'aquesta orientació. Joan-Lluís MARFANY, *La cultura del catalanisme* (Barcelona, Empúries, 1996) comenta que per al catalanista, aquesta activitat no multitudinària i el sentiment d'ascetisme que l'acompanya «es converteixen automàticament en metàfora viscuda de la seva situació social de membre d'una minoria conscient, normalment forçada a viure a la terra plana, entre els "adormits", suportant les befes estúpides, però sabent-se superior perquè té un ideal, fins al qual els altres, els ensopits, els rutinaris, els que viuen d'esma i pleguen de qualsevol empresa davant la primera dificultat, no poden arribar. [...] Però, a més a més, [...] actua *doblement* com a metàfora en aquest sentit, perquè el catalanista, desorientat pels capgirells de la política, del moment, desconcertat pels dubtes que li plantegen els problemes de la societat en la qual viu, desanimat per les dissensions entre companys i per la dificultat de convèncer els altres, no sols s'allunya temporalment de tot això i en veu l'absoluta petitesa —i, mentre ho fa, se sent físicament i moralment bé—, sinó que al final, com a premi, retroba, tranquil·litzadora, la

Cinto i que Busquets i Punset recorda ben gratament en historiar el setmanari:

«El que gosà l'eminent sacerdot-poeta, sols podem constatar-ho els que tinguérem la sort d'assistir-hi. Un gran respecte i veneració el voltava; i no privà aital de què les expansions sanes hi fessin condiment. Entre un grup de tan diverses tendències, no hagué de restringir res de ses costums i hàbits. Fou cosa edificant. Guardo un record emocionant de la missa resada pel poeta a l'ermita de Sant Marçal, ajudada per Trinitat Monegal i per mi. Motivà un diàleg entre Lluís Via i Pujolà i Vallès en els paratges de Sant Segimon: argumentació filosòfica d'una gran sinceritat.»⁴⁵

En total, sis són els treballs que es refereixen a aquesta sortida, els quals comentem seguint el mateix ordre:

—*Abrassant la Creu del Montseny*, de Jacint Verdaguer. Aquest text, datat a Matagalls, el 18 d'agost de 1901, referma el compromís indestruïble del poeta envers la pàtria i envers Crist. Manifesta el desig que aquest amor a la pàtria cristiana esdevingui immortal.

—*Consideracions*, de Frederic Pujulà i Vallès. Insisteix en la reivindicació de Jacint Verdaguer i denuncia, novament, la persecució de què ha estat objecte el poeta. A més, Pujulà ressalta la dimensió humana del geni:

«Donchs aquellas estrofas de *L'Emigrant*, ab tota la dolor de la mel y l'acritut de las llágrimas, aquell esperit d'amor regnant entre tots els congregats y aquellas llágrimas d'enteniment que humitejaren els ulls de Mossén Cinto, als nostres ulls són més grans fins que la montanya mateixa. Porque'ls cants podrán haverse esvanescut, l'esperit desaparegut y las llágrimas anegarse, y la Montanya restar; però nosaltres som homes y no podém sustréurens de las nostras qualitats d'accidentalitat. Que no es tampoc tan poca cosa un accident quan tanca tota una eternitat d'amor y enclóu y representa y concentra l'esperit de benevolensa universal.»

seva veritat fonamental: Catalunya és. És i, doncs, serà, eternament igual a ella mateixa, per sota de tots els superficials canvis històrics», ps. 305-306.

45. Anton BUSQUETS I PUNSET, *Els homes de «Joventut»*, op. cit., ps. 30-31.

—*Dalt del Montseny*, de Lluís Via. Es tracta del col·loqui a què es referia Busquets i Punset anteriorment, el qual és dedicat a Frederic Pujulà. Es tracta d'una interessant reflexió fonamentada en diverses contraposicions: mar-muntanya, atavisme-modernitat, natura-maquinisme,⁴⁶ velocitat-repòs, i, en el cas particular de Verdaguer, sacerdot-poeta, aspiració-record.

—*Diplomàtics*, d'Emili Tintorer. Es tracta d'una narració anecdòtica sobre la diplomàcia i els recursos que utilitzen els traguers a muntanya.

—*Apuntació*, de Manel Serra i Moret. Comentari breu sobre el moment en què es trobà amb el grup de «Joventut» a l'excursió.

—«*Joventut*» á *Montseny y Guillerias*, d'Antoni Busquets i Punset. Extensa crònica, de l'excursió, dia per dia, amb dibuixos de Frederic Pujulà i inclusió d'una fotografia del grup.

4) Anton Busquets i Punset, al març de l'any següent, clou la *campanya* amb l'article *Ayres del Montseny*.⁴⁷ Després d'assenyalar l'encert de «Joventut» a l'hora de triar Verdaguer per a iniciar i posar els fonaments de la seva editorial, Busquets destaca l'excepcionalitat del llibre en tant que aquest conforma la seva autobiografia,⁴⁸ tant pel que fa a recursos del gènere popular (goig i cançó) i del culte (alexandrins, decasíl·lab), com pel que fa a les etapes vitals.

La finalitat de l'article, no obstant això, és la d'enumerar i resumir els comentaris crítics de què ha estat objecte *Ayres del Montseny*. Així, Busquets ens en presenta un bon catàleg, tots ells aplaudint aquesta obra verdagueriana, publicats arreu del territori de llengua ca-

46. És interessant de destacar un comentari sobre el maquinisme, precursor del que més tard, amb les avantguardes, trobarem, per exemple en el *Manifest groc* de Dalí, Gasch i Muntanyà: «¿No os atráu la idea de la velocitat? Més, sempre més!... El goig d'anar en burro per la montanya, es un atavisme. La rápida locomoció moderna, á través de plans y montañas, es més encisadora encara. Un telégrama, dant compte d'un gran exhalsament o d'una gran hecatombe als pochs instants de tenir lloch, enclou tanta grandesa y tanta poesia com la carrera trágica del soldat de Maratón», «Joventut», núm. 83, ps. 607-608.

47. Anton BUSQUETS I PUNSET, *Ayres del Montseny*, «Joventut», núm. 111 (27-III-1902), ps. 204-206.

48. Joaquim Molas participa d'aquesta idea, tal com hem vist anteriorment.

talana, i, també anota algunes de les felicitacions particulars que han estat transmeses a l'autor per part de personalitats com Torras i Bages, Miquel Costa i Llobera i Joan Alcover, entre altres.

Tal com explicita Busquets, el seu article clou la campanya de comentari perquè *Flors de Maria* aviat serà publicat, tot i el poc temps i la poca tranquil·litat que les ocupacions sacerdotals proporcionen al poeta, i caldrà dedicar-s'hi.

Per acabar aquest article, aquest deixeble de Verdaguer torna a ressaltar les franques virtuts del grup de «Joventut», els amics veritables:

«Estém segurs que á Mossén Cinto cap obra li haurá donat tant plaher com *Ayres del Montseny*. Las circunstancias l'han portat á observar fins hónt arriba'l ver afecte dels amichs que'l voldrían veure en el lloch que li pertany, atesas sas grans qualitats de bon sacerdot y de poeta. Recorts plahents farán que's miri'l llibre de diferente manera que'ls altres llibres seus; sense qu'al dir aixó li volguém desmereixe literariament, ja que'l darrer d'ell no li volém jutjar literariament, porque no s'hi ha de jutjar... Té altrás qualitats que l'agegantan el doble.»

Si ens centrem en la recepció del volum, veurem que, efectivament, *Ayres del Montseny* gaudí de molt bona crítica: la premsa, en general, s'entusiasmà davant el nou llibre de Verdaguer i en féu l'elogi. Dels múltiples comentaris, n'esmentarem els més significatius.

La crítica més seriosa de les que tingué el llibre és la de Ramon D. Perés a *La Vanguardia*,⁴⁹ on destaca, entre altres, els següents aspectes:

1) Hi distingeix dos tipus d'obres: les religioses i les profanes o de religiositat vana. Ell, particularment, prefereix aquest segon tipus, malgrat que, en aquestes, hi continuïn havent elements religiosos: «En su cerebro viven amigablemente las imágenes poéticas y las de los santos; pero las segundas mandan y las primeras obedecen con verdadera alegría».

49. «La Vanguardia» (8-X-1901).

2) *Ayres del Montseny* ens mostra un poeta de les grans gestes, de l'altura, i alhora el de la plana, el de les coses menudes.

3) També hi sobresurt un vessant no conegut fins llavors, segons el crític: el que *narra* en versos pròxims a la prosa, llargs, d'identica mesura, i que recorden alguns poemes de poetes francesos moderns, però no els recents. *A la Verge* i *Mon colomar* evidencien aquesta tendència.

4) *La Veu del Montseny* és el poema millor dels del punt de vista de la grandesa i la força d'expressió.

Ramon Turró, d'altra banda, des de les pàgines de «El Liberal»⁵⁰ opina que la poesia de Verdaguer no ha sofert en trenta anys cap mena d'evolució (divergeix, doncs, de Ramon D. Perés), remarca que mossèn Cinto no ha baixat mai a lluitar en pro d'un catalanisme combatiu, perquè viu abstret del seu medi social, i constata el paper importantíssim d'aquest poeta en el renaixement de la llengua i la literatura catalanes.

D'altres crítics, com Amengual des del «Diario de Barcelona»⁵¹ i Morató a «La Veu de Catalunya»,⁵² coincideixen, per bé que elogien l'obra, a destacar que els *Ayres del Montseny* no es poden comparar, pel que fa a la qualitat, als *Idilis y cants místichs*, i a *L'Atlàntida* i el *Canigó*.

V. FACETA PÚBLICA DE VERDAGUER DES DEL PRISMA DE «JOVENTUT»

A banda de la participació de Jacint Verdaguer a «Joventut», com a col·laborador del setmanari i com a escriptor triat per a encapçalar la col·lecció literària, és interessant de resseguir com, quan i per què apareixen l'obra i el nom del poeta referenciats a les pàgines del setmanari.

50. «El Liberal» (14-IX-1901).

51. «Diario de Barcelona» (13-IX-1901).

52. «La Veu de Catalunya» (19-VII-1901).

De fet, no serà fins al 1901 que el nom de Verdaguer hi sovintegarà per diversos motius. En primer lloc, com ja hem estudiat, per la publicació durant més de la meitat de l'any del fulletó d'*Ayres del Montseny* i la consegüent campanya, en segon lloc, arran de la polèmica que suscità la representació del quadre *L'Adoració dels Pastors*, i en tercer lloc, pel seguiment que fan de les activitats del poeta en diversos actes públics.

Pel que fa a *L'Adoració dels Pastors*, «Joventut» anuncià puntualment, en el núm. 51 (31-I-1901), l'estrena d'aquest quadre plàstic de Jacint Verdaguer amb música d'Enric Morera al teatre Tívoli, i els desitjava èxit. Tanmateix, en el núm. següent del setmanari, i en les seccions de crítica teatral i musical, Emili Tintorer i Joaquim Pena carregaven contra aquesta representació del Teatre Líric Català. Les crítiques no es dirigien pas a l'obra en si ni als autors, sinó contra als responsables de la seva posada en escena i, més concretament, a Miquel Utrillo. Així, Pena, després d'assenyalar la perfecta traducció del pensament de Verdaguer en els compassos musicals d'Enric Morera, assenyalà:

«Més pera destruir l'efecte, bastava la decoració d'aquest quadro, que no té cap ni peus, y que aixís pel dibuix del primer terme com pels efectes de llum d'aquell cel estrellat, *acredita* á un pintor y á un director artístich. Mes ara me'n adono que aixó res té que veure ab la música; es a dir, sí que hi té a veure, porque, com deyam, la música quan com aquesta es ben feta y está en situació (encara que no sía de Wagner) va íntimament lligada ab la *mise en scène*, y si aquesta falla, l'efecte's destrueix. La enhorabona, per tant, al mestre Morera, y lo contrari al que resulti autor de tan famosa decoració.»⁵³

En la mateixa línia, Emili Tintorer fa raure la manca d'impressió artística del quadre en la negligent posada en escena per part del Teatre Líric Català:

«Pels ulls més que per l'orella tenia d'entrar fins al cor del públich; y si per cas no contava la empresa ab els elements necessaris, valia la pena que ho deixés corre. El nom de mossén Cinto (deixém de banda

53. Joaquim PENA, *Crónica musical*, «Joventut», núm. 52 (7-II-1901), p. 116.

la *claque* més ó menys oficial), els va salvar d'una xiulada espontania, mes no'ls salvará de las censuras qu'han meresut del públich intel·ligent y desapassionat.

Y qué n'és de trist haver de dir semblants veritats!»⁵⁴

Entre aquest públic intel·ligent no hi devia comptar amb el fidel Busquets i Punset, el qual, en un to exultant s'apressava a fer saber a Verdaguer l'esclatant èxit de la representació i l'ovació que el públic dedicà a les paraules de Santiago Rusiñol en presentar l'obra i el poeta. Valgui la reproducció de bona part de la carta de Busquets per a exemplificar no solament la devoció que sent per ell, sinó també la reclamació dels drets que es deriven d'aquesta incondicionalitat:

«¡Ah, si pogués are vindrer á contarvos l'èxit grandió de la vostra obra, mes ben dit l'èxit vostre mateix! Quina abressada més estreta vos donaria, estimat Mossen Cinto!... Y vos, que feu are en aquest moment? Qui pogués sapiguerho!... Debéu resar concirós perquè la llevar sembrada en vostres versos, que tant bon march han tingut, floreixi en lo cor de tants indiferents per nostra fé com vos han escoltat y aplaudit entre mitj de tanta gent creyenta... Com contarvosel l'èxit inmens de l'obra vostra? No es pas possible en l'estat d'ànimo que'm trovo... Sols os diré que m'en so anat al teatre, y al mitj de la primera producció que han fet, no hi había apenas ningú... a la segona... igualment; mes al començar en Rusiñol la presentació... ¡oh, allavors lo públich de tota mena bullia aguantantse l'alé per no perdre un mot de la brillant pesa ab que'n Santiago vos ha presentat *L'Adoració dels Pastors*... Si n'ha dit de cosas l'autor de *l'Alegria que passa*!, y l'interrumpia tot el públich en pés á cada moment aixordant ab los aplausos delirants que m'han fet esclatar en plor seguit fins que ha acabat l'obra... Y acabada que ha sigut... ¡Oh allavors! lo teatre s'ensorrava talment... el teló s'al-sát tretse vegadas y... ¡oh desengany! l'escena apareixia buyda sense veurhi'l "poeta de Catalunya", com poch avants vos ha anomenat en Santiago. No vos ha dit el grant poeta, no; vos ha dit *lo Poeta de Catalunya*, nom que os escau y os pertoca. L'ovació final no l'habia vista may; ni may havia vist tanta gent al teatre com avuy, cregueuho... Y os demanava tot un poble... y os aclamava, y jo seguia plorant y ab desitj de saltar a l'escenari y donar las mercés en nom vostre; si, Mossen Cin-

54. Emili TINTORER, *Teatres, op. cit.*, p. 117.

to, si, fins tot un escamot d'enemichs vostres, ben significats, no han pogut menys que commourers de debó a tal esclat de joia. Si percàs vos determineu fer uns *grans mercés* al públich, deixeu que jo vos el lleigixi á n'aquell poble que os aclamava... sí, jo vull llegirlo porque'm toca, porque os estimo molt y molt... Sols Deu ho sap fins ahont arriba l'amor y veneració que os duch... y ¡ay! no os creguessiu may qu'es adulació, no, oh Deu no ho permetia, puix moriria de pena [...].»⁵⁵

No ens consta quina fou la resposta de Verdaguer a aquesta *reclamació* de Busquets d'adreçar al públic l'agraïment per l'acollida de *L'Adoració dels Pastors*. Ara bé, aquesta carta sí que ens dóna la clau per entendre el perquè de la publicació de l'article *Ayres del Montseny*, que, com hem vist, donava inici a la campanya de promoció del llibre homònim, en un moment en què tot just havien estat repartits sis plecs del fulletó a la revista. A més, convé no perdre de vista que Busquets publica aquest article precisament en el mateix número en què Pena i Tintorer censuren l'escenificació del Teatre Líric. Es tracta, doncs, d'una maniobra ben orquestrada de captació del poeta al grup de «Joventut», per la qual Busquets i Punset va obtenir com a recompensa el títol de redactor.⁵⁶

55. *Epistolari de Jacint Verdaguer*, vol. XI (1899-1902). Transcripció i notes per J. M. Casacuberta i J. Torrent i Fàbregas (Barcelona, Barcino, 1993), ps. 113-115. Cal que fem, tanmateix, unes quantes puntualitzacions a les notes que acompanyen aquesta carta. En primer lloc, quan se'ns informa que «l'estrena fou organitzada per elements de la revista *Joventut*», podríem pensar que el setmanari hi tingué una clara intervenció, la qual no ens consta. Probablement, qui hi intervingué fou Busquets i Punset, el qual, en aquelles dates només col·laborava al setmanari. En segon lloc, erròniament hom apunta que Verdaguer va rebre aquell mateix dia aplaudiments en una sessió de l'Agrupació Escolar Ramon Llull, la qual va ocórrer el dia 25, tal com és consignat en les *Noves* del dia 31. Finalment, es comenta que Busquets i Punset *potser* li feia d'escolà, cosa que confirma Joan Costa i Deu a *L'amic entranyable; el gran català*, «Revista Ilustrada Jorba», núm. 301 (octubre de 1934), p. 85.

56. En el núm. 54 (21-II-1901), p. 151, se'ns informa concisament de la incorporació d'Antoni Busquets i Punset a la redacció del setmanari. Abans, també, s'havia apuntat la celebració del primer any de la fundació de «Joventut» amb un dinar en què es reuniren els redactors i el personal d'impremta. Fou en aquest acte on es féu oficial l'entrada de Busquets: «Convidat per la colla, amb els quals hi havia contret bona amistat, pretextant celebrar no recordo quin aconeximent relacionat amb la vida de «Joventut» que s'enrobustia cada dia més, amb general satisfacció, un dia esplèndid de primavera, dinàvem en un restaurant de Vallvidrera. No cal dir l'animació que hi regnava. A l'hora de brindar s'alça l'Oriol Martí, dient: Sien part dels nostres brindis per l'estimat-

Els comentaris del grup de «Joventut» no quedaren sense rèplica, ja que Eduard Marquina va respondre contundentment les crítiques de «La Veu de Catalunya», de «La Renaixensa» i, molt especialment, de «Joventut», no únicament per les últimes ressenyes publicades, sinó per l'acollida general a les representacions del Teatre Líric Català:

«En vuestras diatribas contra el Teatre Líric Catalá, todo es una tremenda y negra negativa. Ni una observación práctica; ni una idea aprovechable; ni una afirmación generosa [...] Vosotros los conservadores del fuego sagrado, los sacerdotes de la belleza, los hijos de los dioses griegos, los defensores del arte: sólo sabéis negar! No sois capaces de llegar al más hermoso ápice del sentimiento artístico: la alabanza! Sois agudos, impetuosos, casi enérgicos acometiendo, resistiendo, negando, desbaratando; pero sois pobres, vulgares, absolutamente anodinos alabando, armonizando, *comprendiendo*.»⁵⁷

No obstant això, després de recordar els inicis del grup com a traductors de Rostand, els sap reconèixer alguns encerts, entre els quals esmenta l'edició dels *Ayres del Montseny*:

«Yo celebro, además, aquella ocasión de vuestro encumbramiento sobre los hombros de Rostand, porque de ella tal vez provino lo que podríamos llamar vuestra popularidad, por ella se enriquecieron los catalanistas con vuestra pluma, merced a ella entablasteis amistad con Pompeyo Gener y sucesivamente, en virtud de ella, brotaron, como hilo de una madeja, la creación de *Joventut*, vuestras campañas (de gloriosa memoria) contra *La Veu*, y, finalmente, la publicación de los *Ayres del Montseny*, del padre Verdaguer, obra que, para mí, basta por sí sola á redimiros de todos vuestros yerros pasados, incluso de aquel almanaque de *Barcelona Cómica* (uso siempre de vuestro criterio cerrado) calificado por vosotros de número de *Cap d'any de Joventut*.»⁵⁸

Busquets, qui, des d'ara, entra a formar part de la redacció. Trincàrem tots; i jo, podeu comptar amb quina emoció! Tenia vint anys, aleshores», Anton BUSQUETS I PUNSET, *Els homes de «Joventut»*, op. cit., p. 29. Eduard GIRBAL JAUME, *Mestre Anton Busquets i Punset o El gran lletraferit de Catalunya. Biografia confidencial*, dins *Annals del periodisme català*, núm. XIX (novembre MCMXXXV), p. 325, ens fa notar que Busquets s'erra en dir que tenia vint anys, ja que era nat del 1876 i n'havia de tenir vint-i-cinc.

57. E. MARQUINA, *Teatre Líric Catalá*, «Pèl & Ploma», núm. 70 (15-II-1901), p. 3.

58. *Ibid.*

Lluís Via respon a aquest enfrontament obert amb l'article *Un Quixot d'encàrrech*,⁵⁹ en el qual es defensa dels atacs de Marquina, re-crimina l'actitud de «Pèl & Ploma» amb la iniciativa del Teatre Íntim i, després d'amonestar-lo per la retòrica buida, li recorda que «Joven-tut» «constituheix, avuy per avuy, en catalanisme, art y lletras, la nota més lliberal que á Barcelona pot donarse». Via, en l'article, s'absté de fer referència explícita a Jacint Verdaguer i deixa per a l'apartat de *Novas* la censura a la instrumentalització del poeta per part dels dirigents del Teatre Líric, que li havien programat una sessió d'homenatge:

«Encara que com el qui més estimém, admirém y respectém al gran mossén Jacinto Verdaguer, no assistirem á la funció que, segons deya'l cartell, se doná en honor seu al "Teatre Líric Catalá". Y no hi assistirem, porque suposavam que'ls qu'havian fet servir de reclám un nom venerable sens aténdrel després com se mereixía, també utilisa-rían aquella festa com á pretext per'atraure la parroquia cada día més recelosa.

No'ns errarem, segons ens han contat. Además de la lectura d'al-guna poesia d'en Verdaguer y d'altras á ell dedicadas, el senyor Igle-sias, seguint la tradició dels autors del *género chico*, si no recitá una oda a Barcelona com fan els seus companys Irayzoz, Veyan y Arniches, diu que pronunciá una catilinaria contra'ls crítics á qui no agradava'l género de la casa, y contra'ls autors que no eran del barri.

[...] En una casa que hi fa tant fret no es estrany que tots estornu-din; però si las personalitats respectables ab qui confiavan pera dur la nau á port han escapat qui millor qui pitjor del naufragi, fa pena veure lo perillós qu'es navegar en una fusta podrida; y sobre tot quan el pilot no entén la brújula, porque no hi há res segur á bordo.»⁶⁰

59. «Joven-tut», núm. 56 (7-III-1901), ps. 172-173.

60. *Op. cit.*, p. 183. Per acabar-ho d'adobar, i com a resposta a aquella *catilinària* d'Ignasi Iglésias, inserten, a la pàgina següent, una oda en castellà, imitant les d'Eduard Marquina, en la qual se satiritza descarnadament, els elements del Teatre Líric. D'altra banda, Jeroni ZANNÉ polemitzarà novament amb Eduard Marquina a propòsit de l'article *El poeta Jacinto Verdaguer* que «Pèl & Ploma» publica en el núm. 77 (juny 1901), ps. 3-5, no perquè es discuteixi en absolut la vàlua del poeta, sinó perquè es considera Dante, Goethe i Plató discutibles, mentre que Shakespeare, Homer i Verdaguer se'n salven: «La importància dels cinch genis anomenats, y del eminent poeta Verdaguer, es indiscutible, senyor articulista, per més que vosté pensi lo contrari de tres d'ells», «Joven-tut», núm. 72 (27-VI-1901), p. 442.

Pel que fa al seguiment de «Joventut» a les activitats en què participava el poeta, queda ben palesa la utilització de la figura de Verdaguer per enfrontar-lo a la Lliga, tal com Jordi Castellanos apuntava en l'assaig sobre la seva recepció entre els modernistes.⁶¹ Aquesta, tanmateix, no comença a fer-se explícita fins l'any 1901 i la podem seguir en els apartats de *Noves* del setmanari, ja sigui en forma d'homenatge per part d'agrupacions afiliades a Unió Catalanista, ja sigui per la seva presència com a president o membre d'un jurat de diferents certàmens literaris, ja sigui per la lectura de poemes seus en vetllades literàries, entre altres actes. Heus-ne aquí el buidat:

Participació en actes d'homenatge:

- Presidència de la sessió literària de L'Agrupació Escolar Catalanista «Ramon Llull», núm. 51 (31-I-1901).
- Premi en el certamen de la revista «Catalunya Artística», núm. 61 (11-IV-1901).⁶²
- Festa religiosa de celebració de la Verge de Montserrat a l'església de Sant Just, núm. 64 (2-V-1901).
- Acte de l'acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, on Verdaguer llegí el discurs *Recort necrológich á don Joaquím Rubió*,⁶³ núm. 101 (16-I-1902).

President o membre de jurats literaris:

- Certamen literari de l'«Associació Catalanista de Lleida», núm. 55 (28-II-1901) i núm. 67 (23-V-1901).
- Primer Certamen literari de Berga, organitzat per l'ajuntament i diversos periòdics catalanistes, núm. 55 (28-II-1901) i núm. 73 (4-VII-1901).
- Proposta de Verdaguer com a president dels Jocs Florals de Barcelona, aprofitant el 25è aniversari de *L'Atlàntida*, núm. 70 (13-VI-1901).
- Certamen literariomusical de l'associació regionalista «L'Escut Emporità», de la Bisbal, núm. 71 (20-VI-1901) i núm. 82 (5-IX-1901).

61. Jordi CASTELLANOS, *Verdaguer i el Modernisme*, op. cit., p. 38.

62. S'hi fa constar que Verdaguer no hi acudí a recollir el premi (una escultura inspirada en la composició *Lo pelegrinet de Santa Teresa*) «per haver d'atendre á las moltes obligacions que li imposan sos superiors eclesiástichs», p. 263.

63. Jeroni Zanné, en la secció de crítica bibliogràfica, destaca la qualitat de Verdaguer com a prosista, els dots del qual hom pot apreciar també en els pròlegs d'obres com *L'Atlàntida*, *Flors del Calvari* i *Santa Eulària*. «Joventut», núm. 103 (30-I-1902), p. 83.

- Cartell dels Jocs Florals Sarrianencs, del «Centre Catalanista Sarrianenc»: membre del jurat literari, juntament amb Àngel Guimerà, president, Josep Martí i Folguera, Antoni Rubió i Lluch, Pere Huguet i Campanyà, Miquel Laporta i Lluís Via; núm. 76 (25-VII-1901) i núm. 87 (10-X-1901).
- Membre del jurat del Certamen literari de Sant Andreu de Palomar, organitzat per l'agrupació catalanista «Foch Nou», núm. 86 (3-X-1901).

Lectura d'obres de Verdaguer, entre d'altres:

- Festa artística organitzada per l'agrupació catalanista «Art y Pàtria» a l'Ateneu Barcelonès, núm. 52 (7-II-1901).
- Sessió inaugural de l'agrupació excursionista «Los Montanyenchs», adherida a la Unió Catalanista, núm. 53 (14-II-1901).
- Inauguració dels «Dijous clàssics» de l'agrupació «Los Montanyenchs» amb la lectura de *Canigó*, núm. 59 (28-II-1901).
- Celebració del primer aniversari de l'adhesió a Unió Catalanista per part de l'agrupació «Los Montanyenchs», núm. 74 (11-VII-1901).
- Vetllada necrològica en memòria de Josep Serra i Campdelacreu: lectura, a petició de l'autor, de «La Perpetuina», a càrrec de Busquets i Punset, núm. 100 (9-I-1902).

En aquestes notes d'actualitat hom aprofita sovint per elogiar el Verdaguer que canta les glòries de la terra, a encimbellar-lo com a un dels poetes «que més ferma han donat la nota de patria»,⁶⁴ el que canta planyívolament les estrofes de *L'emigrant*, el que enfervorit d'amor patri entona l'himne de *Lo pi de les tres branques*. Un Verdaguer, doncs, en el vessant catalanista pur, i que provoca en el públic manifestacions d'adhesió incondicional a l'ideal catalanista, fins i tot quan se'ns reporta, per exemple, l'ofici de la missa en celebració de la Verge de Montserrat: «Molta part del públich qu'havia concorregut á dita festa, sortí el temple cantant *Els Segadors*, mantenintse durant el cant ab el cap descobert i essent aplaudits pels tranzeunts.»⁶⁵

A més, en els actes en què es fa lectura pública de composicions verdaguerianes hom hi apunta, gairebé exclusivament, aquelles iniciatives dutes a terme per l'associació excursionista «Los Montanyenchs», una

64. «Joventut», núm. 74 (11-VII-1901), p. 475.

65. «Joventut», núm. 64 (2-V-1901), p. 312.

entitat la secció literària de la qual té com a president el més fervent dels verdaguerians: Antoni Busquets i Punset. Aquest, d'altra banda, no sap estar-se de demostrar la seva idolatria pel poeta en l'article *El Pi de las Tres Brancas*, en què inclou dues estrofes del poema homònim de Verdaguer, arran de la cessió d'aquest arbre a la Unió Catalanista per part de la propietària, Maria Marfeu i Buxareu:

«La inmensa plana de Campllonch, al cor de Catalunya y arredosada entre gegantinas montanyas, serà'l padró solemniat per fersi'l va com va y'l ve com ve la nostra gent. Tots els bons fills hi han convingut, y en memorable jornada, com ho fou la de l'Assamblea de Tarrassa, representants de tota nostra terra, representants verdaders de son esperit, ben mascles y honrats, com no ho son els qu'ara s'istilan, aclamen la idea entre'ls perfums del triomf proper de la regeneració catalana, y'l poble tot l'acull y s'alegra del desinterés d'una bona filla, y s'alegra que la idea de que'l Pi de las Tres Brancas siga *l'arbre sagrat de la patria* vinga de nostre gran rey en Jaume, qu'en el somni dols que hi tingué al bell dessota, després d'adorar l'Augusta trinitat com á sublim *á Deu m'encoman*, hi ovirá la germanor de la Catalunya gran; y aixó'ns ho ha contat nostre Mossén Cinto en moments colossals d'inspiració, que prou li sovintejan encara. [...]

¿El voléu més ben descrit encara? No pot ésser! El cantor de *L'Atlántida* havia d'ésser el cantor d'*El Pi de las Tres Brancas*; del arbre de llibertat; arbre ahont s'hi ha encarnat en bell símbol ben ovirador l'esperit catalá en tres brancas gegantinas y en una potentia soca com no ho han sigut la d'altres arbres servadors de la idea santa en altrás terras.»⁶⁶

Tot plegat és mostra, doncs, de la voluntat d'assimilació de la figura de Verdaguer a la ideologia de la Unió Catalanista, que el grup de «Joventut» defensa.⁶⁷

66. Anton BUSQUETS I PUNSET, *El Pi de las Tres Brancas*, «Joventut», núm. 69 (6-VI-1901), ps. 388-390. En el mateix número es fa constar la notícia que a Vilafranca del Penedès Verdaguer ha estat proposat com a president dels pròxims jocs florals, la qual cosa ha estat acollida amb entusiasme entre els sectors catalanistes, p. 395. En el número següent, tanmateix, rectifiquen la localitat: no es tracta de Vilafranca del Penedès sinó de Barcelona.

67. És significatiu, també, el comentari final de la festa dels Jocs Florals Sarrirenens: «Acabá la festa [...] ab un discurs de gracias de Mossén Jacinto Verdaguer, qui, al alsarse pera llegirlo, fou aclamat ab entussiasme per l'auditori en pes. Son discurs, ple de galas literarias y hermosíssim com tots els seus, va ésser extraordinariament

Durant el primer semestre de l'any 1902, les pàgines de «Joventut» es faran ressò, fonamentalment, de la seva situació econòmica i de l'estat de salut del poeta, i això amb la promoció de *Flors de Maria* i la publicació d'un suplement artístic i literari, polèmiques incloses, commemorant el vint-i-cinquè aniversari de *L'Atlàntida*.

Quant a la primera qüestió, l'econòmica, cal tenir present que, baldament s'airegi la precarietat amb què viu mossèn Cinto, al febrer de 1901 ja trobem alguns comentaris que deixen entreveure la migradesa de recursos de què disposa aquest. Així, el primer precedent el trobem en aquelles paraules encomiastes que Busquets i Punset dedicava als editors d'*Ayres del Montseny*, tot contraposant-los, com ja hem vist, a la «xusma que os enrotlla escarnint la vostra pobresa, fent dringar llurs bossas plenas d'or [...]». ⁶⁸ Més endavant, és a l'abril, en plena discussió amb el Teatre Líric Català, quan els homes de «Joventut» en denunciaven la instrumentalització en la sessió d'homenatge que s'organitzà, i hi feien constar que no se l'havia atès com calia. Poc després, i per bé que de manera més subtil, Sebastià Junyent, en l'article *L'art á Catalunya*, ⁶⁹ il·lustra la poca atenció que es dedica a l'art amb l'exemple de les migrades edicions que de les seves obres fan els poetes més populars del país: Verdaguer, Apelles Mestres i Maragall. I és que difícilment hom pot professionalitzar-se si «la verdadera afició del poble catalá es la pesseta». Ara bé, la necessitat d'ajut econòmic és manifestat sense embuts en comentar la proposta, impulsada des dels sectors catalanistes, de fer presidir els Jocs Florals de Barcelona a Jacint Verdaguer: «Tractan, además, d'organisar lluhidas festas en honor del poeta, arbitrantse per aquest medi recursos ab que millorar sa situació econòmica.» ⁷⁰

En aquest punt, no hem d'obviar el fet que, en l'edició dels *Ayres del Montseny* en la Biblioteca Joventut, ultra els motius de política li-

aplaudit. Al acabar el parlament de cortesia nostre eminent místich, van ressonar las notas majestuosas de nostre himne nacional *Els Segadors*, cantadas á chor per tot l'auditori, y la festa's va cloure ab entussiasas viscas á Catalunya, al "Centre Catalanista Sarrianch" y á la *Unió Catalanista*», «Joventut», núm. 87 (10-X-1901), p. 683.

68. «Joventut», núm. 57 (7-II-1901), p. 112.

69. «Joventut», núm. 60 (4-IV-1901), ps. 238-239.

70. «Joventut», núm. 70 (13-VI-1901), p. 412.

terària, també degué pesar la voluntat que Jacint Verdaguer pogués disposar d'alguns diners.⁷¹ El llibre, que sortí a la venda a l'agost amb el preu de 3 pessetes, podria haver-li reportat, en el supòsit, improbable si recordem l'opinió de Sebastià Junyent, que s'haguessin venut tots els exemplars, un substanciós ingrés de 600 pessetes.

Josep Pereña, al qual remetem,⁷² relata fil per randa com es ventilà en la premsa la misèria de Verdaguer. Així, un cop exposada públicament des de les pàgines de «El Liberal» per Ramon Turró, als pocs dies que Verdaguer queia malalt, Emili Tintorer publica l'article, amb data d'11 d'abril, *Per mossèn Cinto*,⁷³ en el qual ratifica la penosa situació econòmica i comenta la discreció amb què s'ha portat aquest assumpte. D'entrada carrega contra la pretesa *descoberta* de «El Liberal», acusa «els de sempre, els seus eterns perseguïdors» de perjudicar el poeta i d'abstenir-se d'ajudar-lo, i explica quina ha estat la intervenció de «Joventut» en aquest afer:

«Ara, en quant á la situació material de mossén Cinto, ens veyém obligats á fer constar, ja que tant d'ella s'ha enrahonat, que avuy per avuy no es tan apurada com molts creuhen y alguns voldrían. Y aixó's deu á que molts amichs de JOVENTUT, d'aquells amichs que no volen que'ls seus noms surtin en llistas, ni que's sápigal bé que fan, ens han afavorit ab la seva confiansa y ajuda pera lograrho, com ho hem lograt plenament.

JOVENTUT va obrir una suscripció privada per'atendre á las més pre-remptorias necessitats, qu'ha donat y continúa donant magnífichs re-

71. Gràcies a una carta que Lluís Via adreça a Caterina Albert (tramesa, amb tota probabilitat, a primers de novembre de 1902), coneixem les condicions econòmiques que establia l'administració de l'editorial amb els autors: «Les condicions que *Joventut* ha seguit ab tots els autors dels llibres publicats, sense distinció, són les següents: L'Administració costea com es natural els gastos y serveix l'obra en folletins á sos lectors, però deixa de banda 500 exemplars pera posar després á la venda. D'aquests 500 l'autor pot retirarne 100 pera regalarlos, si o té a bé, á las personas que li sían predilectas. El producte líquit dels exemplars posats a la venda es reparteix després en parts iguals entre l'autor y l'administració. Heushoaquí tot» (Lluís Via a Caterina Albert, carta autògrafa signada, sense data, Arxiu Caterina Albert, l'Escala).

72. Josep PEREÑA, *Els darrers dies de la vida de Jacint Verdaguer* (Barcelona, Barcino, 1955). Concretament, en el capítol X, ps. 117-128.

73. «Joventut», núm. 114 (17-IV-1902), ps. 256-257.

sultats. Mes varen creure que la serietat del cas reclamava poch bombo y poca publicitat. Perque JOVENTUT, conforme ab el seu criteri de sempre, creu que á las obras de misericordia las hi convé la discreció y la modestia. Altra cosa será quan arribi'l cas, y per nostra part procurarem qu'arribi prompte, de fer obra de justícia, és a dir, l'obra que ab mossén Cinto deu realisar tot Catalunya, qu'avuy, com hem dit avans, sembla que dormi... ó que la fassin dormir.»

Segons ens reporta Ramon Turró,⁷⁴ de «Joventut» sortiren com a mínim dos donatius de suma considerable, però pel camí varen minvar misteriosament de manera notable i Verdaguer només en va percebre quantitats reduïdes.

A més, una altra de les campanyes reflectides en les pàgines del setmanari fou la de l'edició de *Flors de Maria*, la venda del qual constituí una altra manera de proporcionar ajut econòmic al poeta. Les primeres notícies d'aquest volum les trobem en el número corresponent al 20 de març, en el qual avisen de la imminent posada a la venda d'aquest llibre, que és adreçat a les escoles amb la finalitat de poder festejar la Verge Maria, en el mes de maig. En el mateix sentit es manifestava Busquets i Punset, en donar per finalitzada la promoció d'*Ayres del Montseny*, a la setmana següent. Tanmateix, la malaltia de Verdaguer va frenar l'aparició d'aquest volum, ja que no és fins al cap d'un mes, en el núm. 115 (24-IV), i més concretament en el número que segueix al de l'article de Tintorer *Per mossèn Cinto*, que s'anuncia la lectura i posada a la venda de *Flors de Maria* per al dia 26 al saló d'actes de l'Ateneu Barcelonès, a càrrec de mossèn Santiago Estebanell i d'Antoni Busquets i Punset: «Acabat l'acte's vendran 150 exemplars en paper de fil al preu de 5 pessetas cada un, y son producte será portat el mateix vespre al gran poeta»;⁷⁵ un preu força elevat. A més, unes pàgines abans, s'hi havia inserit de manera ben destacada i com a avançada del llibre, el poema *Glop de neu*, amb il·lustracions encapçalant i tancant la pàgina d'Apelles Mestres.⁷⁶

74. Ramon TURRÓ, *Verdaguer vindicado por un catalán* (Barcelona, Librería Española, 1903), p. 96.

75. «Joventut», núm. 115 (24-IV-1902), p. 279.

76. *Ibid.*, p. 272.

Si ens atenem als comentaris que la redacció dedica a l'acte de presentació del llibre, tots els volums foren venuts aquella mateixa vetllada,⁷⁷ la qual cosa certament suposà una injecció econòmica important per a l'illustre malalt. Tanmateix, aquest acte fou motiu de controvèrsia, ja que les opinions que mossèn Estebanell dedicà a la situació personal de Jacint Verdaguer provocaren protestes per part d'un grup d'assistents:

«Doná'l senyor Estebanell per termenada la lectura fent un discurs en el que, si bé es cert que formulá judicis ben atinats respecte á la trista situació que travessa'l gran poeta, afeginthi consideracions de carácter personal, no ho es menys que certas exhortacions que feu al públich, referents á la necessitat de confessar y combregar, no foren del complert agrado d'una part d'aquell, per més que'l reverend Estebanell escoltés aplausos.»⁷⁸

La redacció de «Joventut», atesa la vinculació amb Busquets i Punset, no podia fer altra cosa que inhibir-se en aquest cas i fer derivar a la junta directiva de l'Ateneu Barcelonès, organitzadora d'aquell acte, les possibles censures al mossèn, que, d'altra banda, va rebre amb poca temperància les crítiques. A més, no van inserir la carta de protesta que els socis disconformes els van adreçar adduint la seva extensió i el fet que els lectors ja se n'havien pogut assabentar en la premsa diària.

No obstant això, «Joventut» reforçà la promoció del llibre en les seves pàgines: en primer lloc, i sobretot, mitjançant la publicació del discurs que hi féu Antoni Busquets i Punset i, en segon lloc, mitjançant la nota bibliogràfica de Jeroni Zanné. Pel que fa al discurs, Busquets i Punset insisteix a presentar el calvari de Verdaguer, que l'apropa tant a Jesús i a Sant Joan de la Creu, aquest cop amb l'afegit de la malaltia; tanmateix, continua, en companyia dels seus fidels amics, i gràcies al llibre que amb l'ajut de mossèn Estebanell ha conegut, va trobant millora. Novament, doncs, des del setmanari s'enlaira el personatge:

77. Josep Pereña es refereix a cinquanta exemplars, en comptes dels cent cinquanta que havien estat anunciats a «Joventut», *op. cit.*, p. 108.

78. «Joventut», núm. 116 (1-V-1902), p. 294.

«Si tingués temps, que os ne diria de cosas de mossén Cinto! Os ne diria perquè'n se una pila, puig n'he aplegadas moltes á son costat, y per més qu'algú me'n fassa retrets, n'hi aplegaré mentres visca'l meu estimat mestre. Fins en sa malaltia m'ha ensenyat, y son exemple l'haig de seguir sempre, y si per ma juvenesa haig de sobreviurel, son recort y sas obras me'l faran estimar eternament. Si á n'ell no li podem tenir afecte, si ell no n'es digne d'ésser idolatrat, ¿quin altre poeta ho será? Responguim qui vulga probar lo contrari.

Qui no l'estimarà á mossén Cinto! Qualsevol cor noble que l'haja tractat no pot deixar de sentir-se atret per aquella santa humilitat y per aquella dolcesa admirable.»⁷⁹

Ara bé, aquest mateix fervor no el trobem en les paraules del crític literari de la casa: Jeroni Zanné, el qual parla des del respecte al mite indiscutible en què s'ha convertit Verdaguer. Zanné, que s'havia destacat per la crítica en contra de la poesia espontaneista,⁸⁰ sucumbeix al personatge, certament: situa l'aplec entre les obres en què Verdaguer mostra el seu misticisme de forma més modesta, espontània i senzilla, però alhora amb versos ben cisellats. Per això, perquè allò que li interessa més de destacar no és pas el corpus poètic del volum, diametralment oposat al seu ideal estètic, Zanné posarà l'accent en la qualitat literària de la seva prosa, la del pròleg, titulat *Flora Mariana*. Finalment, clou la ressenya amb la reproducció de *Lo Taronger*.⁸¹

Les grans lloances al poeta, Zanné les reservarà per al suplement que «Joventut» dedica a *L'Atlàntida*, en commemoració del vint-i-cinquè aniversari del premi que els Jocs Florals de Barcelona atorgà a aquesta obra. El primer anunci, al qual es dedica tota una pàgina, deixava clar que la seva publicació responia a un deure patriòtic i a un acte de maduresa cultural:

«[...] entenent que un poble que com el nostre té ja forsa motius pera considerar-se culte, veurà ab bons ulls que hi hagi qui com nosaltres (més o menys modestament, segons nostras forsas), honri ab el degut entussias-

79. «Joventut», núm. 117 (8-V-1902), p. 303.

80. Jordi CASTELLANOS, *op. cit.*, p. 39, ens ho fa notar a propòsit de la polèmica amb Marquina, a «Pèl & Ploma», a la qual hem alludit anteriorment.

81. Jeroni ZANNÉ, *Notas bibliográficas*, *op. cit.*, ps. 305-306.

me obras que, com *L'Atlántida*, son joya preuhada de la literatura catalana y constituheixen un monument inmortal del art de nostra patria.»⁸²

Així, en el núm. 120, corresponent al 29 de maig, es publicava aquest suplement, el qual era repartit de franc als subscriptors i venut al preu d'1 pesseta, junt amb el número ordinari. Els establiments de Josep Thomas i de Fidel Giró dugueren a terme un excel·lent treball d'edició, amb el paper de qualitat superior habitual per als suplementes de la revista, i amb la reproducció de gravats d'Adrià Gual, tirats a dues tintes. S'hi publiquen els següents treballs:

- *L'Atlántida*, de Jeroni Zanné. Sense reserves, situa aquesta obra al capdavant de la literatura catalana i universal.
- *La ilustració d'aquest Suplement*, de Josep Pujol i Brull. Explica la gènesi dels dibuixos i les seves gestions per tal de publicar-los a «Joventut».
- *L'estudiant á Ca'n Tona*, d'Antoni Busquets i Punset. Descabdella els anys en què, de llogat en aquella masia, Verdaguer començà a treballar en *L'Atlántida*.
- *La primera lectura de La Atlántida á Barcelona*, de Pompeu Gener. Explica aquest episodi de la vida de Verdaguer i reproduïx l'opinió que aquesta lectura va merèixer a Josep Yxart.

Fou precisament aquest article de Gener el que donà peu a una polèmica amb Narcís Oller, a propòsit de les inexactituds quant a la cronologia dels fets que s'hi expliquen i a l'afirmació que, a Yxart, no li acabaren de convèncer els poemes excessivament retòrics de Verdaguer.⁸³ Aquella era la segona ocasió en què aquest redactor de «Joventut» posava en boca el nom del poeta per al seu propi interès, ja que,

82. «Joventut», núm. 116 (1-V-1902), p. 296.

83. Gener, a més, s'esplaia a judicar negativament Yxart per a, de passada, ressaltar els seus propis dots intuïtius pel que fa a la potencialitat del jove Verdaguer: «L'Yxart alashoras era d'aquells que creuen que la crítica es quelcóm de superior al art y al geni, y que té una clarividencia absoluta y fallos infalibles. En el crítich hi veyá un jutje omniscient y no un eunuch.//—Donchs sento dir-te que t'erras!— vaig contestarli. —May la retórica ha dat fruyts tan plens y assahonats! Lo qu'es retórich resulta fret, buyt, correcte y sens ánima: y á n'aquest n'hi sobra. Si sembla que porti á dins la de tot un gran poble!//[...] Ja han passat molts anys. ¿Varem tenir rahó en Bartrina y jo, ó l'Yxart ab els seus dubtes?// El temps ens l'ha donada á nosaltres», p. 15.

dos mesos abans, en el núm. 106 (20-II-1902), i com a resposta a les males crítiques que havia merescut el seu drama *Senyors de paper!*, manifestava:

«Peró hi há imbécils pels qui dugas afirmacions negan. Sérs estúpits, acostumats a viure encaixonats en una especialitat mesquina, indigents de foras psíquicas, pels quals sols es concebible un funcionament restringit. En quant els diuhen que un pintor es escriptor, que un matemàtic es músich, que un poeta es sabi ó que un filosof es artista, li negan l'una ó l'altra de las qualitats indicadas, sense cap més motiu que'l de qu'ell té l'altra. Aixís, tractantse d'aquest home sublim que té per nom Jacinto Verdaguer, honra de nostra rassa y testimoni vivent de la divinitat sobre nostra terra, perque era poeta y sacerdot (l'únich tal volta que aquí per dret diví ho siga), no podent ja negar el poeta van negar el sacerdot, y fins l'home. Tres metjes infames el declararen boig, y fins volían tancar-lo. Quelcóm d'aixó també m'ha passat á mi. L'Yxart me negava la ciencia y la filosofia dels meus escrits perque eran artístichs, es á dir, perque no eran enfadosos. Y en cambi, en els *Senyors de paper!* m'han negat l'Art, perque hi havia una tendencia filosófica altament humana.»⁸⁴

Oller, com dèiem, va respondre les afirmacions sobre el seu cosí Yxart amb una carta oberta titulada *Al Cèssar lo qu'es del Cèssar*,⁸⁵ la qual duu la data de 3 de juny. A més de rectificar-lo, i de censurar que es referís a gent difunta que no podien defensar-se, el disculpa perquè creu que ho ha fet inconscientment i amb l'afany d'enlairar, si cal encara més, Verdaguer. La rèplica de Pompeu Gener hagué d'esperar a ser publicada, ja que en el mateix número en què contestava Oller la redacció es feia ressò de la mort del poeta. Així, en el núm. 124 (26-VI-1902) s'hi inserí l'article del redactor amb el títol de *Trop de zèle*, en què, a banda de refermar-se en les seves manifestacions, els donava autoritat afirmant «qu'avans de publicar el meu article, que tu rectificas, el vaig fer veure á mossén Jacinto Verdaguer per medi d'en Busquets, y ho va trobar tot bé».⁸⁶ A peu de pàgina,

84. Pompeyus GENER, *En defensa propia*, op. cit., ps. 123-124.

85. «Joventut», núm. 122 (12-VI-1902), ps. 379-380.

86. Narcís Oller no s'ho va pas creure, per diversos motius: «[...] notí's bé que no deixa d'ésser estranya y poc piadosa l'ocurrència d'anar a amoïnar un pobre malalt que té el cap emboirat per la febre, consultant-li *borradores* del que no l'interessa a ell!, pobre pa-

amb una extensa i calorosa nota, la redacció s'atrinxerava al costat de Gener i donava fe de l'autenticitat de les seves afirmacions. No obstant això, Oller, en les seves *Memòries literàries*, ens reporta que Lluís Via i Salvador Vilaregut estaven convençuts que en Peio havia deixat anar la seva imaginació, una vegada més, mogut pel seu afany de darse llustre, i que ells no sabien res de la nota suara esmentada.⁸⁷

Enmig d'aquestes controvèrsies, «Joventut» anava informant puntualment de l'evolució de la malaltia de Jacint Verdaguer,⁸⁸ i, també, de les personalitats (afins al grup, i a la Unió Catalanista) que visitaven el poeta i li oferien el seu ajut. La redacció del setmanari, de bon començament, s'afanya a col·locar-se en el primer reng de les personalitats que l'envoltaven, i així ho feia públic:

«La redacció de JOVENTUT té en el domicili del il·lustre malalt qui la representa en la persona d'un dels nostres companys, íntim de Verdaguer. No cal dir ab l'interés que seguim el curs de la malaltia, que vol-

cient!, sinó als qui a despeses seves i d'altres volen, com diuen els castellans, *darse charol*, quan no almenys ajudar l'empresari a fer *quartets*. Bé que jo [...] no hi crec prou en aquesta lectura; car és molt estrany que la darrera vegada que en Matheu i jo visitàrem l'autor de *L'Atlàntida* en aquell mateix llit de dolor el dia 2 del passat juny, ço és l'endemà o demà passat d'aquell en què es suposa feta aquella consulta, no ens resés aquell ni una paraula d'ella tot i que l'il·lustre malalt no ens parlà gairebé de res més que de literatura», *Memòries literàries. Història dels meus llibres* (Barcelona, Ed. Aedos, 1962), p. 369.

87. «Tenint, com jo tenia, l'un i l'altre d'aquests per persones com cal, jo no em sabia acabar ni explicar de què venia ni per què En Via havia deixat passar aquella nota a les caixes. Per fi "Joventut" em va parèixer l'òrgan de tota una lludrigada d'impotents i despistats tan ingènuament i inconscientment pintada per l'autor de la nota en aquell símil dels peixets de globus i dels taurons, que no poden pels propis mèrits assolir la popularitat que freturaven, intentaven ara abastar-la amb una disputa sorollosa. Seguir, doncs, la controvèrsia [...] era donar-los per la banda, i per això, tot i tenir-lo ja preparat, vaig desistir en sec d'enviar a "La Renaixensa" el remittit que veurà.// Més tard, vaig saber: que el número en què va anar la nota no el pogué confeccionar en Via per trobar-se aquella setmana al Vendrell; l'enuig que exterioritzaven ell i En Vilaregut per l'horrible paper que els feren representar als meus ulls; i, per fi, fins qui fou l'autor material d'aquell desfogament inaudit; un llavors jovenet que em duia, no sé per què, un gran odi, i que per causes que tampoc no m'explico, després ha estat sempre afectuosíssim amb mi. Déu no li ho tingui en retret», *op. cit.*, p. 354. Aquest jovenet a què es refereix podria ser ben bé Jeroni Zanné.

88. Des el núm. 112 (3-I-1902), en què aparegué breument l'anunci de la malaltia de Verdaguer, fins al núm. 121 (5-V-1902), s'informava del seu estat de salut. Només en el núm. 118 (15-V-1902) no s'inserí cap informació del malalt.

dríam terminés en bé pera satisfacció de tota Catalunya, qu'espera d'ell días de gloria.»⁸⁹

A l'entorn del malalt es congruïa una veritable lluita entre dos grups antagònics: el format per Lluís Carles Viada i Lluç, Antoni Busquets i Punset i Ramon Miralles, d'una banda, i, de l'altra, l'integrat per Ramon Turró i Joan Moles.⁹⁰ «Joventut» donava suport als interessos del primer grup, els quals, com bé ha exposat Josep Pereña, eren «fer que Verdaguer depengués econòmicament de gent afí a llurs tendències, amb exclusió dels altres; acostar-lo als seus familiars i als seus antics «enemics» i allunyar-lo dels contraris; separar-lo, especialment, de la família Guri-Duran; procurar-li l'assistència de frares o monges; obtenir que autoritzés una edició de les seves obres completes sota la direcció de personalitats literàries com Francesc Matheu i Josep Franquesa i Gomis, i que la Diputació dugués a cap l'empresa aviat i dignament; i finalment, que hom l'enterrés, sense aparat, al cementiri de Vallvidrera».⁹¹ Pereña s'estranya del canvi d'actitud de Busquets i Punset respecte a la família Guri-Duran i als antics enemics, tan combatuts en les pàgines del setmanari, assenyalant que aquest gir fou similar i simultani per part del diari «La Renaixensa» i de la revista «Joventut» i es qüestiona, sense donar-ne resposta, si existeix una relació entre aquest canvi en les publicacions i entre el de Busquets, obviant la seva pertinença a la redacció de «Joventut».

Els motius d'aquest canvi, ens els apunta Valeri Serra i Boldú en recordar com la malaltia del poeta posà al descobert quin era el tracte que aquella família li dispensava:

«[...] per més que Mossen Cinto s'havia esforçat en ocultar la seua veritable situació en tot lo que's referia als sufriments que'n podem dir domèstics, ja al iniciar-se la malaltia, i durant son curs, se'n pogué apreciar la falta de ambient familiar que li negaven aquells que hi tenien tota mena d'obligacions i ben sagrades. Déu volgué que als ulls de

89. «Joventut», núm. 113 (10-IV-1902), p. 246.

90. El paper d'aquest grup en la lluita fou més passiu, per bé que més efectiu en la darrera etapa i consistí a donar suport al poeta i als Guri-Duran, Josep PEREÑA, *op. cit.*, p. 171.

91. *Ibid.*, ps. 168 i 170.

tothom aparegués ben clar que'l sacrifici de Mossen Cinto era estèril i malaguanyat; que'ls qui se'n gaudien no n'eren mereixedors, ni p'el seu comportament, ni per la falta de tacte en portar lo pòndol de aquella casa, ont se reflectien les mirades de tothom, i de totes bandes també sollicitaven l'honor de cuidar al poeta en sa malaltia.»

I, pel que fa a la situació econòmica de Verdaguer, tot valent-se del testimoni de Busquets i Punset, comenta:

«[Verdaguer] queia malalt i, aleshores diu en Busquets, “començà'l Calvari de darreries, y allà fou ahont comencí de coneixe la gent que'l voltava...” , aquella gent que tan bon punt lo poeta va caure en lo llit s'havia donat manya a fer pública la miseria en que vivia Mossen Cinto, la nineta de l'ull dret de totes les persones de bona voluntat, servint això de pedra de tòc per a que de tots indrets se manifestés l'alta estima en que s'el tenia.

Si'ls caritatus donants s'haguessin percatat de que immediata i espontaniament quedaven ateses totes les necessitats del incomparable poeta, i que de franc rebia l'assistència mèdica, les medicines, los aliments, lo servei de qui'l cuidava i mes tard l'estada de casa, potser no haurien tirat en un pou sense fons les sumes que entregaren per a testimoniar l'afecte al gran cantor de Catalunya, que no necessitava cap cèntim; però la ficció era creada, la crida era feta i a la casa ont jeia l'idolatrada poeta hi enviaven donatius de tota manera, persones de totes condicions.»⁹²

Mostres ben clares d'aquesta nova actitud les podem resseguir en el número monogràfic dedicat a Jacint Verdaguer en la seva mort, publicat el 19 de juny. És curiós que en aquest el nom dels Duran no surt cap vegada esmentat, ni en els peus de les dues fotografies en què surten retratats.⁹³ D'altra banda, la redacció de la revista, en voler justificar la publicació d'aquest número dedicat completament al

92. Valeri SERRA I BOLDÚ, *Mossen Jacinto Verdaguer. Recorts dels set anys darrers de sa vida, seguits de una impressió sobre la causa dels seus infortunis* (Bellpuig, Impremta Saladrígues, 1915), ps. 152-153.

93. En la primera, a la p. 403 i amb mossèn Cinto allitat: «Na Francisca Verdaguer, el senyor Miralles y sa familia, el criat Joseph y la familia que cuydava á Mossén Cinto»; en la segona, y cloient el número, a la p. 408: «El mosso de la Esquadra y'ls que cuydavan á Mossén Cinto».

poeta i, també, explicar-ne la composició, fa ben palesa la distància que els separa:

«Entengui's, donchs, que nostra *informació gràfica* deu estimarse en son veritable valor, ó sí'a'l que pot tenir una *gacetilla* sense més mèrits que la *oportunitat* y la *varietat*. Per'xó oferím aquest aplech de notes deslligadas quina relació entre sí fora difícil d'esbrinar, donchs desde'l grupo del senyor Miralles y sa familia, que tan generosa acullida donaren al poeta, de la germana d'aquest, dels metjes y dels amichs, fins al aplech dels criats qu'estavan á son servey y dels individus qu'ab ell vivían y son, segons sembla, sos hereus, hi caben una infinitat de matisos, y sols una ab altra están unidas per un llas d'actualitat.»⁹⁴

Això no obstant, dels divuit gravats que il·lustraren el número, exceptuant l'última fotografia de la família Duran, la d'una pàgina autògrafa inèdita de Verdager i les del difunt, la resta contribueixen a difondre gràficament el suport que el grup de «Joventut» i el sector Miralles-Viada-Busquets havien ofert al poeta:

- *Enterro de Mossén Cinto. Carrossa funerària passant per davant de «Joventut».*
- *Els metjes examinant à Mossén Cinto.*
- *Vista general de Villa Joana, del senyor Miralles, ahont va morir Mossén Cinto.*
- *Parroquia de Vallvidrera.*
- *Fatxada principal de Villa Joana.*
- *Els Drs. Torrents, Roure y Noguera en consulta.*
- *Menjador d'hivern de Villa Joana destinat á Mossén Cinto.*
- *Mossén Cinto després de la consulta.*
- *Na Francisca Verdager, el senyor Miralles y sa familia, el criat Joseph y la familia que cuydava á Mossén Cinto.*
- *Retrat de Mossén Cinto al Montseny en 1901.*
- *Mossén Cinto y «Joventut» al Montseny (2 fotografies).*
- *Capella de Villa Joana.*

Pel que fa al text, cinc són els treballs que s'hi publiquen:

94. *Ibid.*, p. 407.

- Joventut á Mossén Cinto, on la redacció rendeix tribut al poeta que tanta vinculació ha tingut amb el setmanari i que tant prometia per a un futur.⁹⁵
- *El poeta Verdaguer, bosqueig crítich*, de Jeroni Zanné, en el qual fa un repàs de tota la seva producció literària.
- *Mossén Jacinto Verdaguer*, de Xavier Viura: panegíric del poeta, presentat com a profeta.
- *Biografia de Mossén Cinto*, a cura de la redacció, la qual és esbossada sintèticament i on es remet, per aprofundir-la, a les obres del poeta.
- *Notas*, en les quals, després de justificar els continguts i el caràcter d'aquest número especial, els redactors critiquen el dol oficial⁹⁶ i, per contra, exalten les mostres de condol que les entitats adherides a la Unió Catalanista han adreçat a la família del poeta i a Ramon Miralles, i hi insereixen el telegrama que el setmanari ha tramès a aquest darrer, en mostra d'agraïment per l'amor a la pàtria i a l'art que ha demostrat amb l'acolliment del poeta a Villa Joana.

Un cop mort Verdaguer foren múltiples els homenatges i les vetllades necrològiques que hom li dispensà, però la revista no s'entengué a ressenyar-los tots. Tanmateix, cal destacar-ne dues mostres

95. «Nostre primer número s'honorà ab la firma del mestre, son magnífich aplech de poesías montanyencas inaugura brillantment nostra biblioteca; sols la malaltia pogué privarnos de sa valiosa colaboració, sols la mort ha pogut destruhir els projectes de novas publicacions que mossén Cinto volía confiarnos», *ibid.*, p. 394.

96. «[...] es de dordre 'l caràcter de gran oficialitat que's volgué donar al enterro, que, malgrat tot, havia d'ésser y fou popular [...]. Però ¿que per ventura l'encarcarament oficial ha fet may l'acatament degut á la poesía ni á la llengua d'aquesta terra, llengua que ni es oficial entre nosaltres ni es compresa pels qu'ens desgovernan, com no'ls hi es compresa *L'Atlàntida*, l'obra grandiosa que'l món oficial no pot honorar porque ni la sap llegir? Mentres la llengua catalana, en que foren escritas las grans obras del poeta, no sia compresa pels oligarcas de la política, mentres l'idioma catalá no sia oficial á Catalunya, els governs haurían d'abstenirse d'honorar els artistas emponents de la nostra parla, porque una cosa es rendir homenatge á la parla catalana y altra cosa és escarnirla. Quelcom de semblant succehí'l passat día 13, al enterrarse el poeta. Las esquelas mortuorias no havían sigut redactadas en nostra llengua, ni d'aquesta feu us en el cementiri un senyor regidor que pronunciá l'elogi fúnebre del finat y despedí als concurrents. Y's tractava del poeta *més catalá* de nostra Catalunya!... Y era al poble catalá á qui dit senyor se dirigia!... Al poble catalá, sí: porque aquells que constituían el *dol oficial* lluhintse á costas del poeta, ja havían deixat á n'aquest avans d'empendre'l camí del cementiri, fins ahont l'acompanyaren tan sols els petits delegats en reduhit número y, en inmensa munió, el nostre poble», *ibid.*, ps. 407-408.

diferents. En primer lloc, i per via d'Antoni Busquets i Punset, es féu esment especial als funerals que la Unió Catalanista organitzà a Folgueroles, acte als qual assistiren Trinitat Monegal i Joaquim Pena, i que constituí una mena de *contrafuneral*, aquest cop molt més adient al caràcter del poeta traspasat.⁹⁷ En segon lloc, una sessió necrològica organitzada pel «Centre Català» de Sabadell el 6 de juliol, en què participà Busquets i Punset entre altres, motivà un article de Francesc Pi i Suñer titulat *Punt d'atenció*, on reivindica la llibertat religiosa dins del catalanisme i denuncia que els autonomistes catòlics no prescindeixin de les manifestacions religioses en els seves intervencions (fet que, com hem vist, també havia estat denunciat arran dels comentaris de mossèn Sebastià Estebanell en la lectura de *Flors de Maria*, a l'Ateneu Barcelonès):

«Al final de la sessió, un capellà, representant no sé quina entitat, va demanar á la concurrencia que's resés un *Pare nostre* i un' *Ave Maria* per l'ánima del preclar catalá.

Se'ns dirá tal volta qu'aixó no son manifestacions oficials del Catalanisme, que son surtidas de to d'alguns individus, catalanistas ó no, qu'aprofitan un acte del Catalanisme per portar l'aygua á son molí. Però'l fet es que las entitats ó representacions dels grupos catalanistas callan y deixan passar sense correcció tals actes. ¿Callarían devant d'actes contraris? [...] en els moviments de tot un poble, en els que hi prenen part todas las energías y todas las activitats d'aquell poble no's deu de cap manera permetre la realisació d'actes que puguin molestar en lo més mínim els més íntims sentiments de qualsevol de sos individus, si s'aspira relment á que tal moviment tingui'l caràcter de generalisació que deu revestir.»⁹⁸

Serà Jeroni Zanné qui, des d'una perspectiva literària, entonarà l'últim reconeixement al poeta en l'article *Els épichs se'n van: bon vent! Confidencias y esplays d'un esperit despreocupat*.⁹⁹ Mitjançant la ironia, i servint-se de la contraposició artista-societat, retrata el

97. Anton BUSQUETS I PUNSET, *Impresions. 23 de juny*, «Joventut», núm. 125 (3-VII-1902), ps. 437-438.

98. FRANCISCO PI I SUNYER, *Punt d'atenció*, «Joventut», núm. 127 (17-VII-1902), p. 458.

99. «Joventut», núm. 128 (24-VII-1902), ps. 478-479.

pensament de la gent que no sap valorar la genialitat dels grans poetes, i en concret la del Verdaguer de *L'Atlàntida*:

«Creguéu que lo épich es cosa ben dura. Els homes com cal, instruhits, práctichs —perque dins del art també hi cab lo práctic— des-preocupats y sense *cebas*, hem de patir molt. Fins á casa nostra s'ha ficat la malura. Avans els poetes vivían felissos fent versos á la lluna, als aucells y á las noyas. Però ¡ay! massa prompte s'acabá eixa pau idílica. A mossén Cinto, qu'era tan aixelabrat com Dant y Victor Hugo, se li ocorregué aixecar á pes de brassos l'Atlántida, á través de las massas enormes d'aygua que la cubrían, pera enfonzarla de nou ab un espetech de trons y brams que fa basarda. Y ¡au! vinga fer metáforas y transposicions, y cercar paraulas extranyas y antigas, porque mossén Cinto no'n tenía prou del catalá qu'ara's parla y que fou tan profitós al autor de *Lo castell dels Tres Dragons* y *La Butifarra de la Llibertat*. Per fi s'ha mort mossén Cinto: que Deu lo perdonó!»

VI. L'OBRA PÒSTUMA DE VERDAGUER: PUBLICACIÓ I RECEPCIÓ

Els llibres de Jacint Verdaguer publicats després de la seva mort varen ser comentats per «Joventut» des de la palestra habitual, les *Notes bibliogràfiques*, i s'hi esplaiaren, successivament, els responsables que hi desfilaren: Jeroni Zanné, Arnau Martínez i Serinyà i Ramon Miquel i Planas.

Així, cinc mesos després del traspàs de Verdaguer, Antoni Busquets i Punset i Lluís Carles Viada i Lluc aplegaren i ordenaren setanta-cinc poesies i les publicaren amb el títol de *La mellor corona*. Zanné no entra a judicar críticament les poesies del llibre: es limita a consignar la publicació i a descriure les parts en què s'estructura el volum. Per Zanné, novament, Verdaguer és l'autor de *L'Atlàntida*, la vàlua de la literatura del qual és inqüestionable, ni que, com ocorre amb les composicions de *La mellor corona*, aquestes poesies pertanyin a un registre diferent de l'èpic. Això sí, encara ben fresques les batalles a l'entorn del moribund, Zanné elogia la dedicatòria de Viada i Lluc a Francisca Verdaguer i el pròleg del seu company de re-

dacció.¹⁰⁰ Verdaguer pertany al terreny de la memòria i els interessos del crític de «Joventut» estan concentrats en la defensa d'un nou ídol: el que s'amaga rere el pseudònim de Víctor Català.¹⁰¹

Zanné, l'any 1903, s'ocuparà en dues ocasions de la poesia de Verdaguer.¹⁰² Primer, en la ressenya a *Corpus Christi*,¹⁰³ llibre publicat per Lluís Carles Viada i Lluç amb un pròleg de Jaume Massó i Torrents, del qual destaca la barreja d'elements èpics i místics amb què opera Verdaguer a l'hora de cantar les glòries de la pàtria. Després, en el comentari d'un assaig que l'escriptor Émile Leguiel ha escrit sobre *L'Atlàntida* i *Canigó*, i que critica iradament perquè l'autor, a banda d'errades greus en la traducció al francès d'alguns fragments de les obres de Verdaguer, gosa manifestar un verdaguerisme condicional. Així, «[...] li farém saber que l'Art a Catalunya compta ab tres grans, que tots els Leguiels del món no podrán enxiquir: l'arquitectura mitjieval, la cançó popular y l'obra literària de mossén Jacinto Verdaguer».¹⁰⁴

«Joventut» encetà l'any 1904, com era habitual, amb un número extraordinari que tenia la voluntat de singularitzar-se en diversos aspectes: 1r) per la participació en la il·lustració dels més moderns treballs dels pintors joves del moment, sota la direcció de Sebastià Ju-

100. Ambdós són interessants perquè aporten informació sobre els moviments d'aquest grup en els darrers dies de vida del poeta i testimonien la seva adhesió a la família de Verdaguer. Així, Busquets, referint-se als darrers anys de vida del poeta, comenta: «Pobret! No volà, sinó que a rodolons devallà son pobre y llatzerat còs, avall, mantenint-se perxò son ànima encelada sempre. ¡Ah, baldament que allavors s'hagués arreconat a son nadiu poble de Folgaroles, seguint los consells de sa bona germana! En tan preuat repòs hauria cantat ben lliure, doblant les serveys grandiosos que ha fet al renaixement de les nostres lletres y al esperit reivindicador de la personalitat de Catalunya, y, sobre tot, sa vellesa hauria esdevingut reposada y serena, trobant ja en lo món quelcom de premi per sa tasca colossal», dins Jacinto VERDAGUER: *La mellor corona* (Barcelona, L'Avenç, 1902), ps. XXIII-XXIV.

101. El comentari a *La mellor corona* és precedit d'una extensa ressenya dels *Dramas rurals* de Víctor Català, «Joventut», núm. 143 (6-XI-1902), ps. 720-721.

102. Aquest mateix any, en el núm. 200 (10-XII-1903), ps. 810-811, Emili TINTORER es referia al poeta en ocupar-se de la representació de *El Místic*, de Santiago Rusiñol. Pel que fa a la lectura crítica d'aquesta obra dramàtica i a la seva recepció, remetem a l'estudi de Margarida CASACUBERTA, *El calvari de Mossén Cinto, una metàfora del calvari de l'artista. Apunts sobre El Místic, de Santiago Rusiñol*, dins *Anuari Verdaguer 1995-1996* (Vic, Eumo Editorial, 1999), ps. 399-412.

103. «Joventut», núm. 176 (25-VI-1903), ps. 426-427.

104. «Joventut», núm. 202 (24-XII-1903), p. 843.

nyent, 2n) per la consecució de reformes ortogràfiques, la més visible de les quals era la relativa als accents, i 3r) per la publicació de treballs literaris de màxima qualitat, entre els quals s'hi compta Verdaguer, amb la voluntat de demostrar que «Joventut» gaudeix de la més gran i la més brillant col·laboració literària de tots els periòdics en llengua catalana. Així, doncs, amb aquest afany de dignificar encara més aquest número extraordinari, i gràcies a l'amabilitat de Lluís Carles Viada i Lluch que en fa la cessió, hom recorre, entre altres treballs, a la publicació de la prosa *Lo cornamusayre*, de Jacint Verdaguer. Abans, tanmateix, dos gravats ens preparen significativament per a la lectura d'aquest text: *Montseny: Santuari de Sant Segimon*, de Marià Pidelaserra,¹⁰⁵ lloc de clara vinculació verdagueriana, i *Spleen*», de Xavier Gosé, concepte present a *Lo cornamusayre*.

Joaquim Molas i Jordi Castellanos, entre altres, han assenyalat aquesta composició, pròxima al poema en prosa, com a un dels exemples de l'acostament del poeta als nous corrents finiseculars,¹⁰⁶ menat per la voluntat d'adaptar-se al mercat que consumeix la literatura per mitjà de plataformes periodístiques, com les de «Joventut». En aquesta prosa reflecteix el tedi d'un poeta en crisi, que decideix d'abandonar la poesia, i la superació d'aquest esplín gràcies a la lliçó de fermesa d'un humil cornamusaire: «La seva serenitat impertorbable'm deixa vergonyit i confós, més y millor que si m'hagués llegit un capítol de la Imitació de Jesucrist».

Més endavant, en el núm. 216 (31-III-1904), i aprofitant la Setmana Santa, «Joventut» publicarà per darrer cop un treball de Verdaguer en les seves pàgines, i ho farà, a banda de l'oportunitat de la data, per a donar publicitat al volum *Eucarístiques*, la publicació del qual és

105. Tal com ens reporta Francesc Fontbona, en l'entrada d'aquest pintor en la *Gran Enciclopèdia Catalana*, Pidelaserra s'hi retirà l'any 1903 i fou en aquest lloc on assajà la tècnica del puntillisme, que exhibeix en aquest quadre a l'oli, els resultats de la qual va exposar més tard a l'Ateneu Barcelonès, gràcies a la intervenció de Joan Maragall.

106. Joaquim MOLAS, *op. cit.*, p. 12. Jordi CASTELLANOS, *op. cit.*, ps. 32-33. Aquest darrer precisa, a l'hora de qualificar de modernistes les noves tendències esmentades, tres aspectes: 1r) la informació li arriba d'un sector jove, fidel, molt actiu en els cercles literaris, encara que no especialment innovador; 2n) el marc on es realitza l'actualització és el del Romanticisme; i 3r) l'adaptació de la seva pròpia imatge no li imposa cap ruptura amb la trajectòria que fins llavors havia seguit i que queda reflectida en els seves obres.

prevista per al dia de Pasqua. Quatre són els poemes que reproduceix la revista: *Ara y adés*, *Benvingut*, *La font* i *Lo Sagrament arbre de la vida*. El llibre, amb un pròleg i traducció francesa confrontada a cura d'Agustí Vassal, no fou comentat fins a mitjan maig per Arnau Martínez i Serinyà, que feia només dos mesos que s'havia incorporat a la redacció de «Joventut».¹⁰⁷ Aquest, malgrat el respecte que li mereix l'autor, no dubta a qualificar de menors aquestes composicions verdaguerianes, en comparació amb la resta de les seves obres. El significat catalanisme del crític el mena a destacar-ne, tanmateix, aquells poemes que recullen un episodi de la història de Catalunya; i, amb el respecte que li mereix Vassal, un patriota inqüestionable que ha actuat desinteressadament i amb bona fe, deixa només apuntada l'ínfima qualitat de la traducció francesa.

En ser publicades les *Rondalles*, Martínez i Serinyà dóna una bona benvinguda al recull, que revela un prosista d'igual o més mèrit que el poeta. El crític, tot partint d'una concepció de Verdaguer com a poeta de la natura i adoptant una òptica nacional,¹⁰⁸ desitja que es pugui obrir un camí nou en el conreu d'aquest gènere, gràcies a l'orientació original que Verdaguer ha sabut infondre-li:

«En Verdaguer [...] ens las refereix tal com ens las referiria un veritable fill del poble, com ens las explicaria un pagès de nostra montanya catalana, però un fill de pagès de veritable com era Verdaguer; ab la senzillesa y sobrietat d'aquest difícil estil; senzillesa y candorositat desconegudas entre'ls ridículs y falsos pagesos de nostra *literatura* y de nostre teatre, que no diuen més que tonterías».¹⁰⁹

Ramon Miquel i Planas és qui pren el relleu de la crítica literària del setmanari i qui se n'ocuparà, per bé que no pas de manera exclusiva, fins a la fi de «Joventut». Tres obres pòstumes de Verdaguer passen per la

107. «Joventut», núm. 223 (19-V-1904), ps. 321-322.

108. Ens situariem en l'estadi de la recepció del poeta que Jordi Castellanos ha fixat quan diu que aquesta visió de Verdaguer «és un altre dels elements que passen a un primer pla i que ell i, amb ell, les joventuts literàries jugaran ara i, més encara, uns anys més tard, quan els corrents vitalistes i naturistes acabin de difuminar, amb el catalanisme, les fronteres que separen la modernitat del catalanisme», *op. cit.*, p. 30.

109. «Joventut», núm. 245 (20-X-1904), ps. 693-694.

seva mirada crítica, i sobre d'elles projectarà els seus particulars interessos.¹¹⁰ Així, quan, l'any 1905, es publiquen els *Discursos*, prologats per Joan Maragall,¹¹¹ destaca la qualitat lingüística que destilla aquest volum, la qual evidencia l'aptitud de la llengua catalana per a tota mena de gèneres. Després, el 1906, en aparèixer *Al Cel*, les poesies del qual havien estat brillantment publicades en les pàgines de la revista «Pèl & Ploma» tres anys abans, en ressalta sobretot, els dots de prosista excel·lent que el pròleg palesa i l'acurada edició que la casa Thomas n'ha fet, la qual constitueix un vertader homenatge al gran poeta:

«Es d'aquesta manera que voldríem veure reproduhides les obres de nostres grans autors, car per molt convenient que sia pera llur difusió entre'l poble que's publiquin edicions d'aytals obres a bon preu, cal també pensar en que la devoció y el respecte que tots hem de sentir envers els nostres grans autors de cap manera pot demostrarse millor que fent possible l'edició esmerada de llurs llibres. Aquest es l'únic monument digne dels poetes y dels artistes de la llengua catalana»¹¹²

Finalment, quan en el penúltim número del setmanari dona compte de *Folklore*, que duu data 1907, Verdaguer és ja un clàssic i opina que la seva obra, ni que sigui, com en aquest cas, més fruit del compilador que no pas del poeta, mereix ser reproduïda i presentada al món «com a reliquia del més gran poeta de la nostra Renaixença».¹¹³ Verdaguer, definitivament, ja era història.

VII. A TALL DE CONCLUSIÓ

La passejada per les pàgines del setmanari «Joventut» ens ha proporcionat les claus de lectura del darrer Verdaguer, el del poeta en crisi, però un poeta que emfasitza la nota religiosa per damunt de la pa-

110. Miquel i Planas destacarà, tant en el setmanari com en la Biblioteca Joventut, en la defensa de la bibliofília, la difusió dels clàssics i el seu posicionament lingüístic, que li valgué una polèmica amb Josep Aladern, reproduïda en el suplement publicat en el penúltim número de «Joventut».

111. «Joventut», núm. 278 (8-VI-1905), p. 371-372.

112. «Joventut», núm. 313 (8-II-1906), p. 90.

113. «Joventut», núm. 358 (20-XII-1906), p. 811.

triòtica, cosa que hem vist en el seu pròleg a *Ayres del Montseny* i en la rondalla *Lo camí fangós*, per exemple. D'altra banda, aquest llega, per mitjà de l'editorial, el que ha estat considerat per Joaquim Molas una mena de testament poètic, tant a nivell formal com a nivell temàtic.

La instrumentalització de què és objecte Jacint Verdaguer s'orienta en diferents camps:

a) *Ideològic*: d'una banda, se'ns reporten noves on apareix el poeta en actes vinculats a Unió Catalanista (certàmens literaris, jocs florals, vetllades artísticoliteràries en associacions catalanistes), i se'ns presenta com al Poeta català en majúscules, aquell que millor ha personificat el renaixement literari del país; i, de l'altra banda, hom aprofita la seva figura per explotar, des de l'òptica modernista, les tensions de l'artista, del geni (incomprès, marginat i sense recursos econòmics) que s'enlaira per sobre de la massa de catalans que semblen adormits i que no reaccionen davant dels conflictes que l'enfronten amb la jerarquia, amb la seva misèria, i amb un públic no lector que posa entrebancs a la professionalització d'escriptors i artistes com ell.

b) *Editorial*: Verdaguer constitueix el punt de partença de la secció d'obres originals de la Biblioteca Joventut, destinada als primers autors catalans, amb la clara voluntat de divulgació literària i de modernització cultural. Verdaguer, doncs, constitueix la millor garantia de qualitat, la qual reconeixen obertament amb la reserva d'espai en els números extraordinaris de Cap d'any i en la publicació, amb tot el luxe, del Suplement en homenatge a *L'Atlàntida*.

c) *Personal*: actuacions orientades a situar-se com a principal defensor del poeta i a donar suport a les estratègies del grup de Lluís Carles Viada i Lluch, Ramon Miralles i Antoni Busquets i Punset en la lluita oberta a l'entorn de Verdaguer malalt, amb rerefons testamentari.

d) *Literari*: per mitjà dels comentaris crítics que mereix la seva producció, sobretot en la secció *Notes bibliogràfiques*, durant els set anys de la revista, anem copsant quins són els interessos dels redac-

tors. Així, Busquets i Punset ens enlaira la seva poesia des dels vesants religiós i patriòtic, i insisteix a presentar-se davant els lectors no solament com a la persona més autoritzada a l'hora de parlar amb tots els ets i uts de la vida, sobretot, i de l'obra del poeta, sinó també com a agent que participa, més o menys directament, en la publicació dels darrers llibres de Verdaguer. Zanné, el crític literari afí als corrents parnassians, n'elogiarà la poesia èpica, la més treballada retòricament. Emili Tintorer i Joaquim Pena aprofitaran la representació de *L'Adoració dels Pastors* per a criticar, encara més, les representacions del Teatre Líric Català. Arnau Martínez i Serinyà llegirà Verdaguer des de la seva òptica nacionalista, patriòtica, i seran aquests elements els que posarà en relleu. Ramon Miquel i Planas destacarà la qualitat lingüística de la seva prosa i, empès pels seus interessos de bibliòfil, defensarà la conveniència d'editar acuradament les obres dels grans autors catalans. Pompeu Gener recorrerà a comparar-se amb Verdaguer, en tant que persona polifacètica, per a defensar-se de les males crítiques que rep l'estrena del seu drama *Senyors de paper*!

Quan dirigim la nostra atenció al grup de «Joventut», doncs, coincidim totalment amb la idea, formulada per Jordi Castellanos, que «hom té la impressió que la figura de Verdaguer actua com un mirall en el qual cadascú llegeix allò que vol».¹¹⁴ Sí, i, en fer-ho, ens acostem a la història polièdrica d'un modernisme que perd impuls, que es contradiu i es desvirtua, el principal òrgan de difusió del qual és «Joventut».¹¹⁵

Verdaguer, efectivament, fou un mite indiscutible, el qual rebia el reconeixement del setmanari per la seva faceta d'escriptor, de poeta. Tanmateix, un cop mort esdevé una personalitat que no pot encapçalar la regeneració literària del país perquè, en ésser sacerdot, tots els catalans no s'hi poden sentir reconeguts i, d'altra banda, ell no pot entendre la societat moderna. Frederic Pujulà i Vallès, en el discurs presidencial dels Jocs Florals del Centre Catalanista Gracienc, al desembre del mateix any 1902, passava pàgina així:

114. Jordi CASTELLANOS, *op. cit.*, p. 43.

115. Remetem als estudis de Joan-Lluís MARFANY, «Joventut», *revista modernista*, «Serra d'Or» (15-XII-1970), ps. 53-56, i *El Modernisme*, dins *Història de la literatura catalana*, VIII (Barcelona, Ariel, 1986) ps. 75-142.

«Mes si la humanitat no té el seu Poeta, sí que'l tenen en part els fragments d'humanitat. Catalunya, per exemple, té'l seu Poeta á qui honora. Cert es que sols l'horora en part, però cert es també que'l Poeta sols en part es el Poeta de Catalunya, sols en part sintetisa l'esperit del nostre fragment d'humanitat. [...]

El Poeta catalá canta la patria dels avis... un sol ja post, espléndidament es cert, mes post. Volém el Poeta que'ns canti la patria del sol ixent que tots ja estém prompts á saludar banyantnos en sos raigs. El Poeta catalá canta l'amor sentit á la antiga catalana. Mes havent comprés que la vida no admet subdivisions, qu'es tota Una, y no honorará complertament al Poeta fins y tant que aquest ens canti l'amor sencer, sense trabas, sens excludivismes esperituals, y'ns recorri ab las cordas de sa lira l'arpegi que comensa ab una idea y acaba en un bes; estremes que no poden suprimirse sense malmetre l'armonía. El Poeta catalá canta la fe mantenintla en las regions externas del individu. Y havent comprés com hem comprés qu'es sols la fe en el *jo* la que pot conduhirnos á nostre fi, sols honorarém complertament al Poeta que'ns canti la fe en la propia voluntat esborrant l'excludivisme y conduhintla al total de la nostra personalitat. Perque ja la Casta haventse retirat, la viola está en las mans del poble, pera passar á las del Poeta de la seva ánima.

El Poeta que ja á Catalunya es adorat porque ha sabut compenetrarse del esperit dels seus antenats, assolira'l cimall de la gloria'l jorn en que, assimilantse l'esperit catalá modern, s'humanisi, y deixant el to baix, prengui ab to alt la melodia que ja murmuran tots els llavis.»¹¹⁶

El poeta que més bé podia servir en aquell moment els ideals catalanistes del grup i l'ideari de regeneració cultural, elaborant poesies de qualitat, sens dubte, era Joan Maragall. Verdaguer, doncs, és rellevat per Maragall, ja que és el qui millor encaixa en les coordenades de modernitat cultural que «Joventut» postula, tal com palesa la seva presència en les pàgines destinades a l'exposició dels treballs dels millors artistes catalans: els suplementes artísticoliteraris i els números extraordinaris de Cap d'Any. Aquesta, però, és una altra història...

IMMA FARRÉ I VILALTA

116. Frederic PUJOLÀ I VALLÈS: *El Poeta. Discurs presidencial dels Jochs Florals del Centre Catalanista Gracienc*, «Joventut», núm. 150 (25-XII-1902), p. 834. A peu de pàgina, s'insereix el poema Verdaguer de Pere Huguet i Campaña.